

UNIVERSITAT DE BARCELONA

L'Univers proper i llunyà

Estrelles, galàxies i cosmologia

Carme Jordi i Nebot

Universitat de Barcelona –

Institut de Ciències del Cosmos – IEEC

Uc^e

UNIVERSITAT
CATALANA
D'ESTIU

Agost-2007

Estrelles, galàxies i cosmologia

1. Les estrelles

- Observacions: brillantor, colors
- Què són ? Per què brillen ?
- Formació, evolució

M39

magnitud \leftrightarrow brillantor

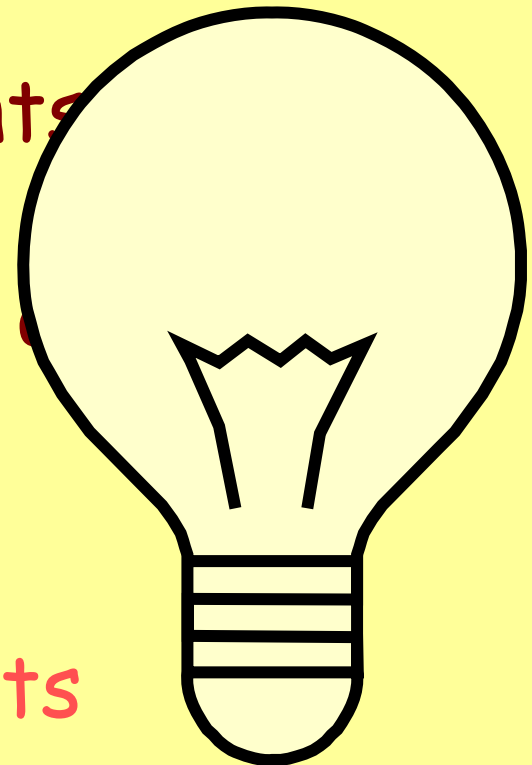
Hiparco (150 a.C.)

1^a. magnitud/categoria
les més brillants

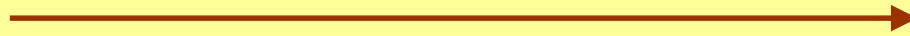
6^a. magnitud/categoria
les més dèbils

60 Watts \rightarrow 6.000 Watts

0 0,5 1,0 1,8 6 7,5 8,0 10 11,6 21,2 25,4

telescopi

-30 -26,7 -15 -2,3 -1,0 0

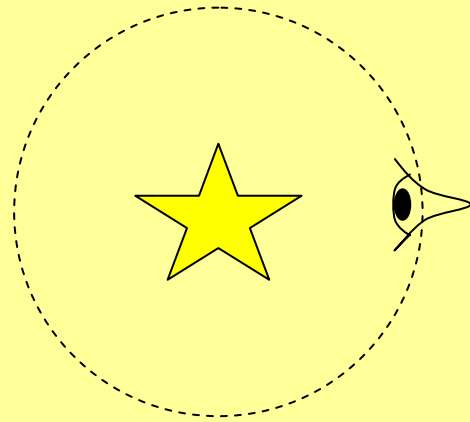
Sol

- 5 mag diferència → 100 vegades
- 10 mag diferència → 10.000 vegades
- 15 mag diferència → 1.000.000 vegades

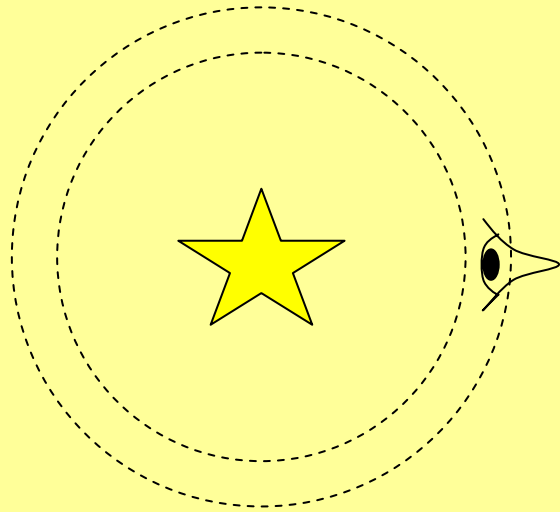
Magnitud aparent: energia rebuda

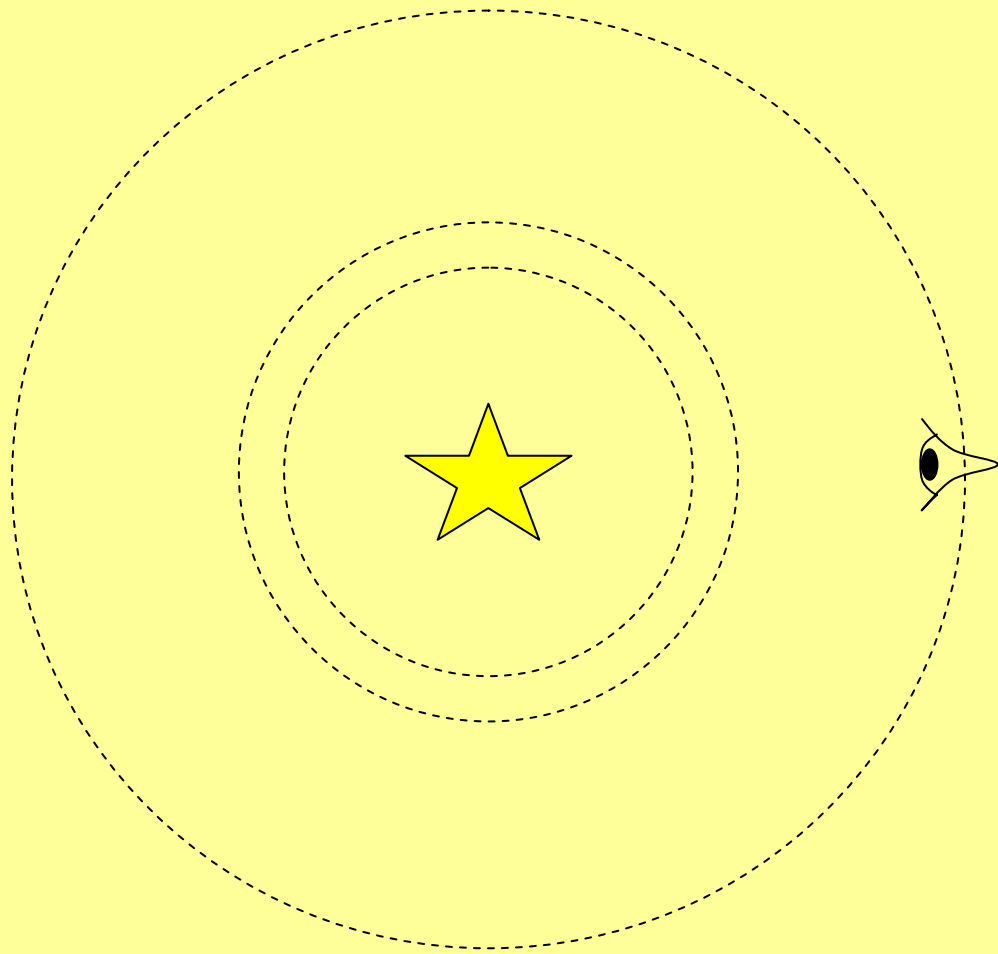
Magnitud aparent: energia rebuda

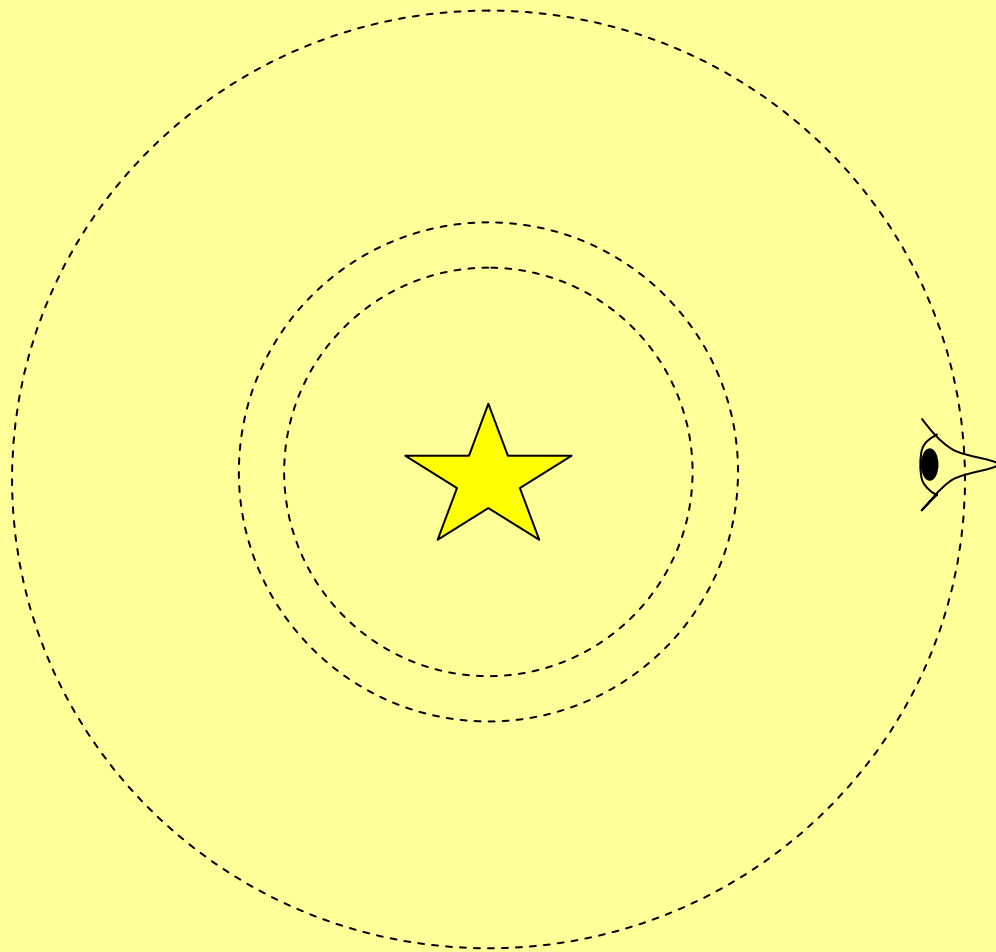
Magnitud aparent: energia rebuda

Magnitud aparent: energia rebuda

Magnitud aparent: energia rebuda

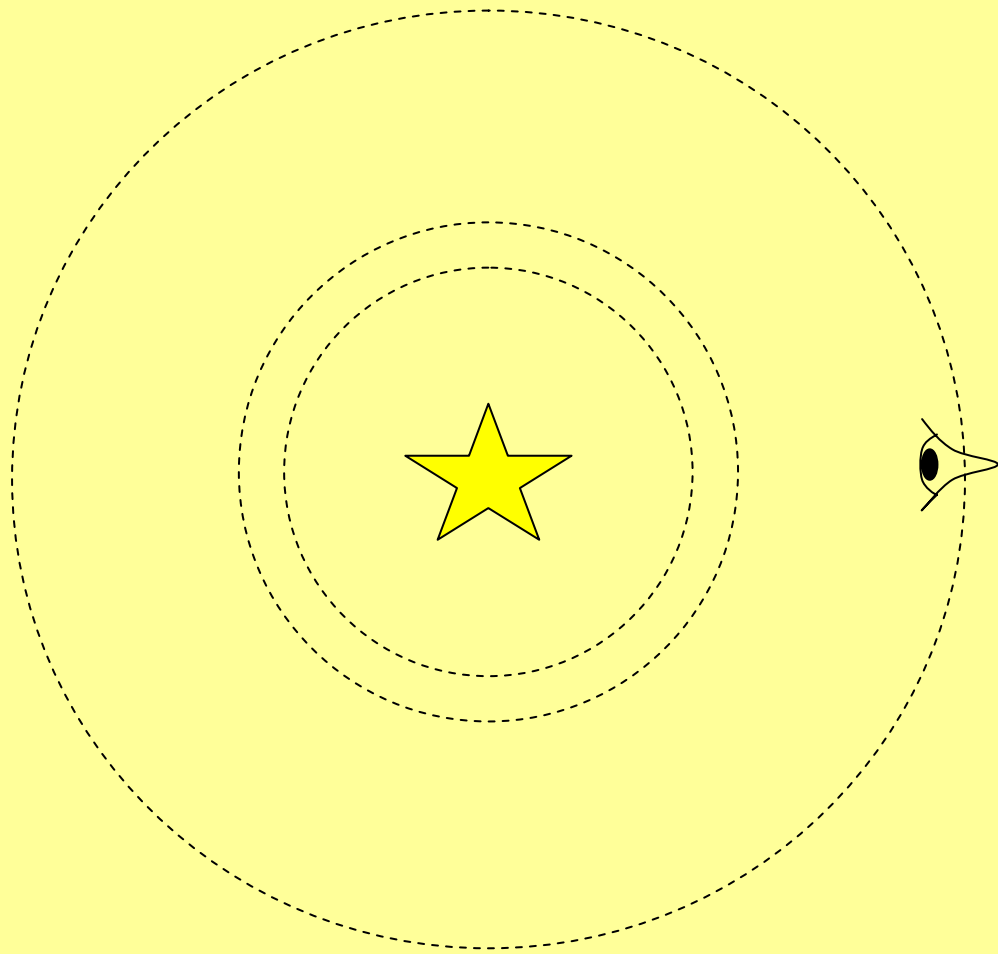

Indica si veiem
l'estrella molt
brillant o poc

No indica si
l'estrella és
molt brillant o
poc

Magnitud aparent: energia rebuda

Magnitud absoluta: energia emesa

Indica si
l'estrella és
molt brillant o
poc

Sol		-26.72	4.8	G2V
<u>Sirius</u> Alpha <u>CMa</u>	8.6	-1.46	1.4	A1Vm
<u>Canopus</u> Alpha <u>Car</u>	74	-0.72	-2.5	A9II
<u>Rigel</u> <u>Kentaurus</u> Alpha <u>Cen</u>	4.3	-0.27	4.4	G2V + K1V
<u>Arcturus</u> Alpha <u>Boo</u>	34	-0.04	0.2	K1.5IIIp
<u>Vega</u> Alpha <u>Lyr</u>	25	0.03	0.6	A0Va
<u>Capella</u> Alpha <u>Aur</u>	41	0.08	0.4	G6III + G2III
<u>Rigel</u> Beta <u>Ori</u>	1400	0.12	-8.1	B81ae
<u>Procyon</u> Alpha <u>CMi</u>	11.4	0.38	2.6	F5IV-V
<u>Achernar</u> Alpha <u>Eri</u>	69	0.46	-1.3	B3Vnp
<u>Betelgeuse</u> Alpha <u>Ori</u>	1400	0.50v	-7.2	M2Iab
<u>Hadar</u> Beta <u>Cen</u>	320	0.61v	-4.4	B1III
<u>Acrux</u> Alpha <u>Cru</u>	510	0.76	-4.6	B0.5Iv + B1Vn
<u>Altair</u> Alpha <u>Aql</u>	16	0.77	2.3	A7Vn
<u>Aldebaran</u> Alpha <u>Tau</u>	60	0.85v	-0.3	K5III
<u>Antares</u> Alpha <u>Sco</u>	520	0.96v	-5.2	M1.5Iab
<u>Spica</u> Alpha <u>Vir</u>	220	0.98v	-3.2	B1V
<u>Pollux</u> Beta <u>Gem</u>	40	1.14	0.7	K0IIIb
<u>Fomalhaut</u> Alpha <u>PsA</u>	22	1.16	2.0	A3Va
<u>Becrux</u> Beta <u>Cru</u>	460	1.25v	-4.7	B0.5III
<u>Deneb</u> Alpha <u>Cyg</u>	1500	1.25	-7.2	A2Ia
<u>Regulus</u> Alpha <u>Leo</u>	69	1.35	-0.3	B7Vn
<u>Adhara</u> Epsilon <u>CMa</u>	570	1.50	-4.8	B2II
<u>Castor</u> Alpha <u>Gem</u>	49	1.57	0.5	A1V + A2V

color \leftrightarrow temperatura

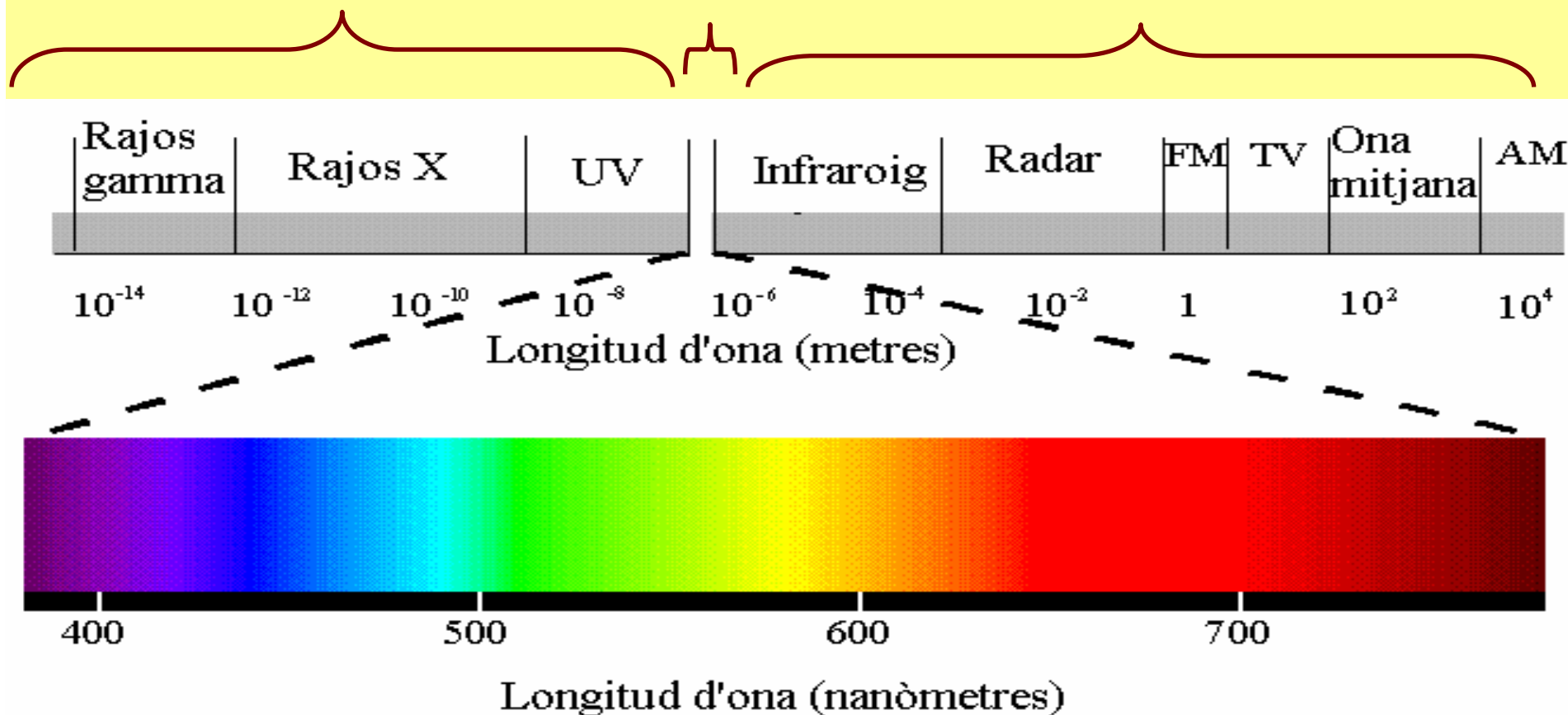
M39

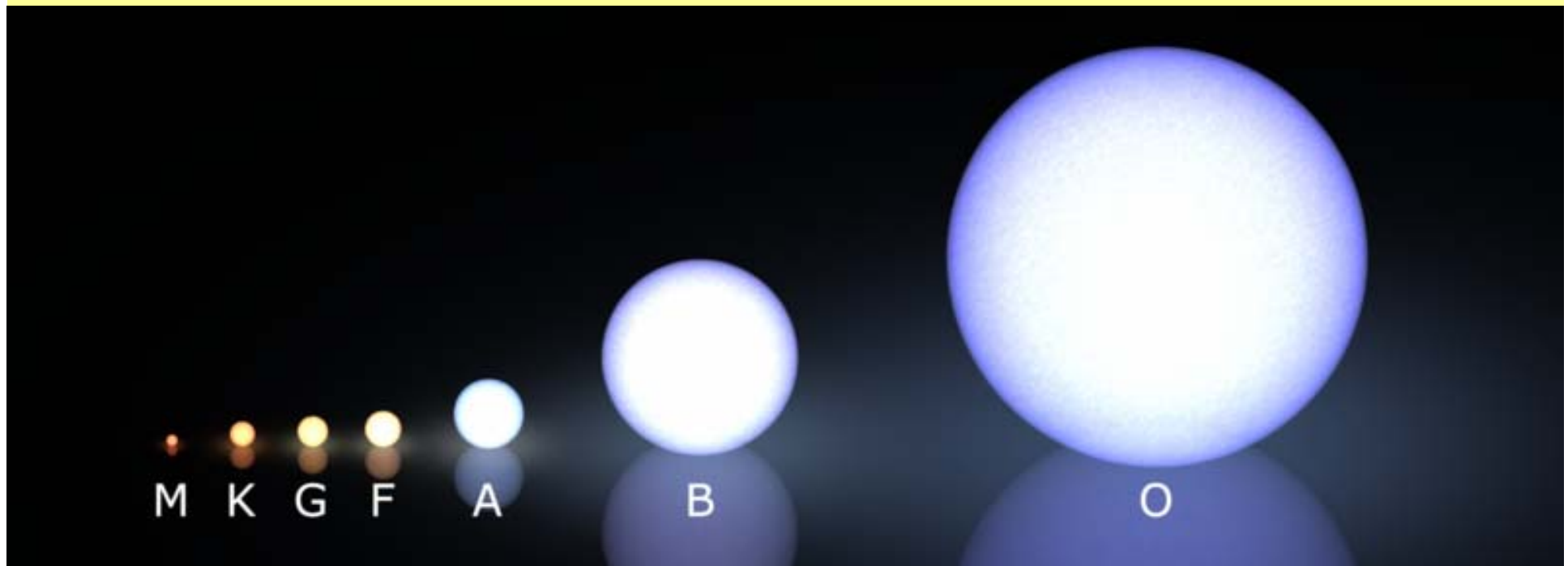
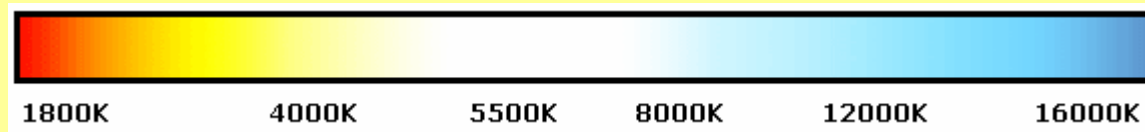
Des de l'espai
satèl·lits artificials

Antenes

Ull humà

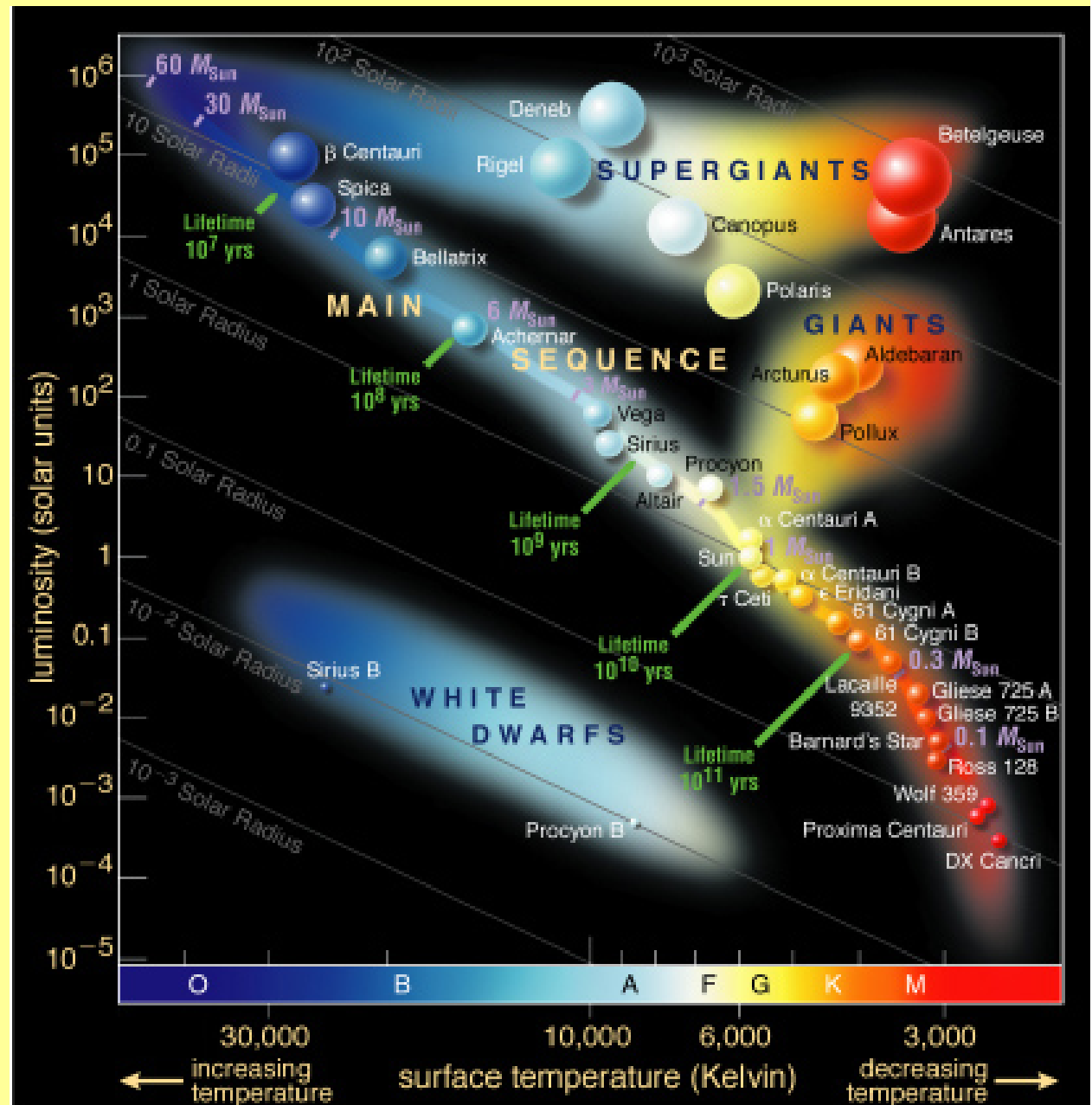
Color \leftrightarrow temperatura

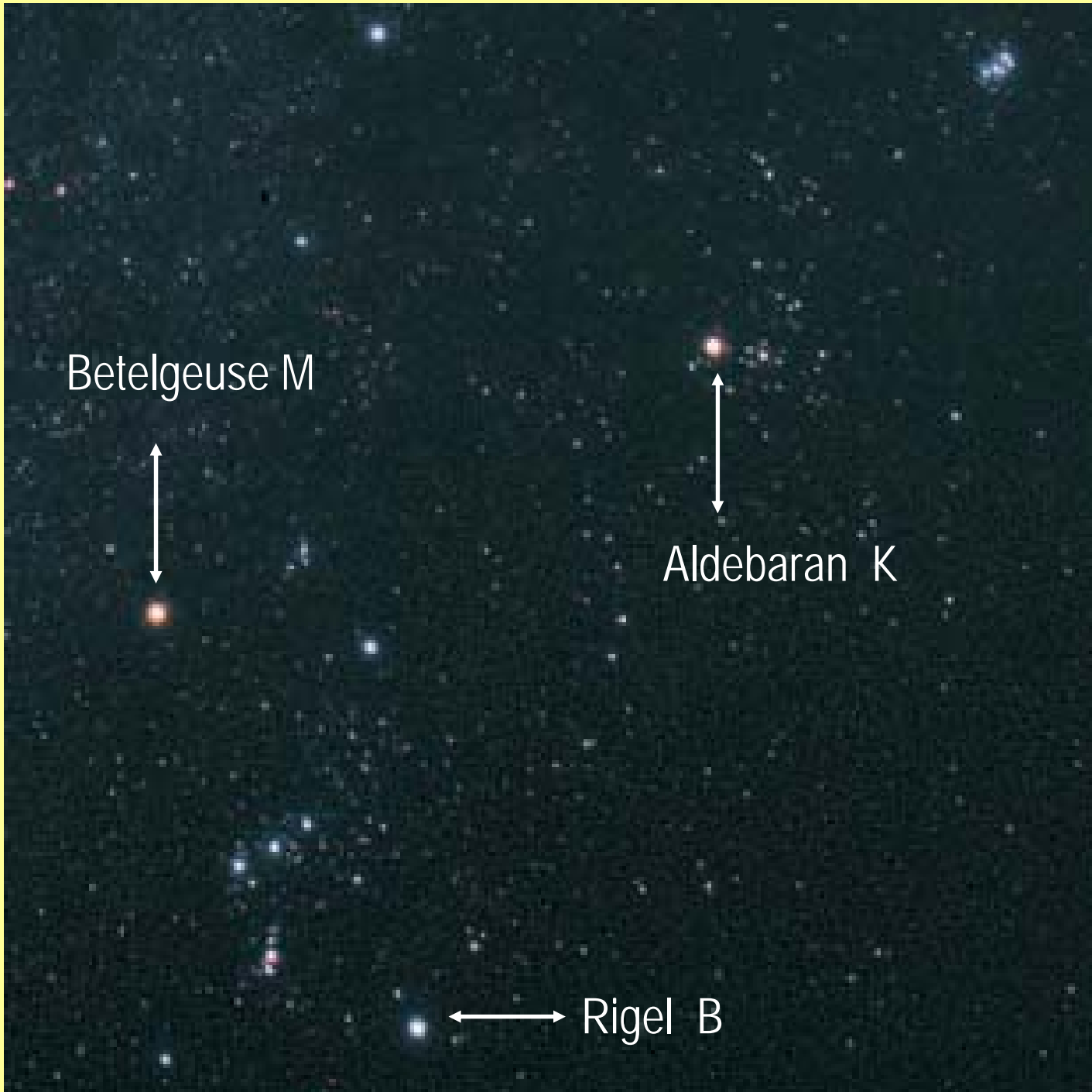

El color es fa servir per classificar les estrelles

Temperatura alta:
estrelles blaves

Temperatura baixa:
estrelles vermelles

Betelgeuse M

Aldebaran K

Rigel B

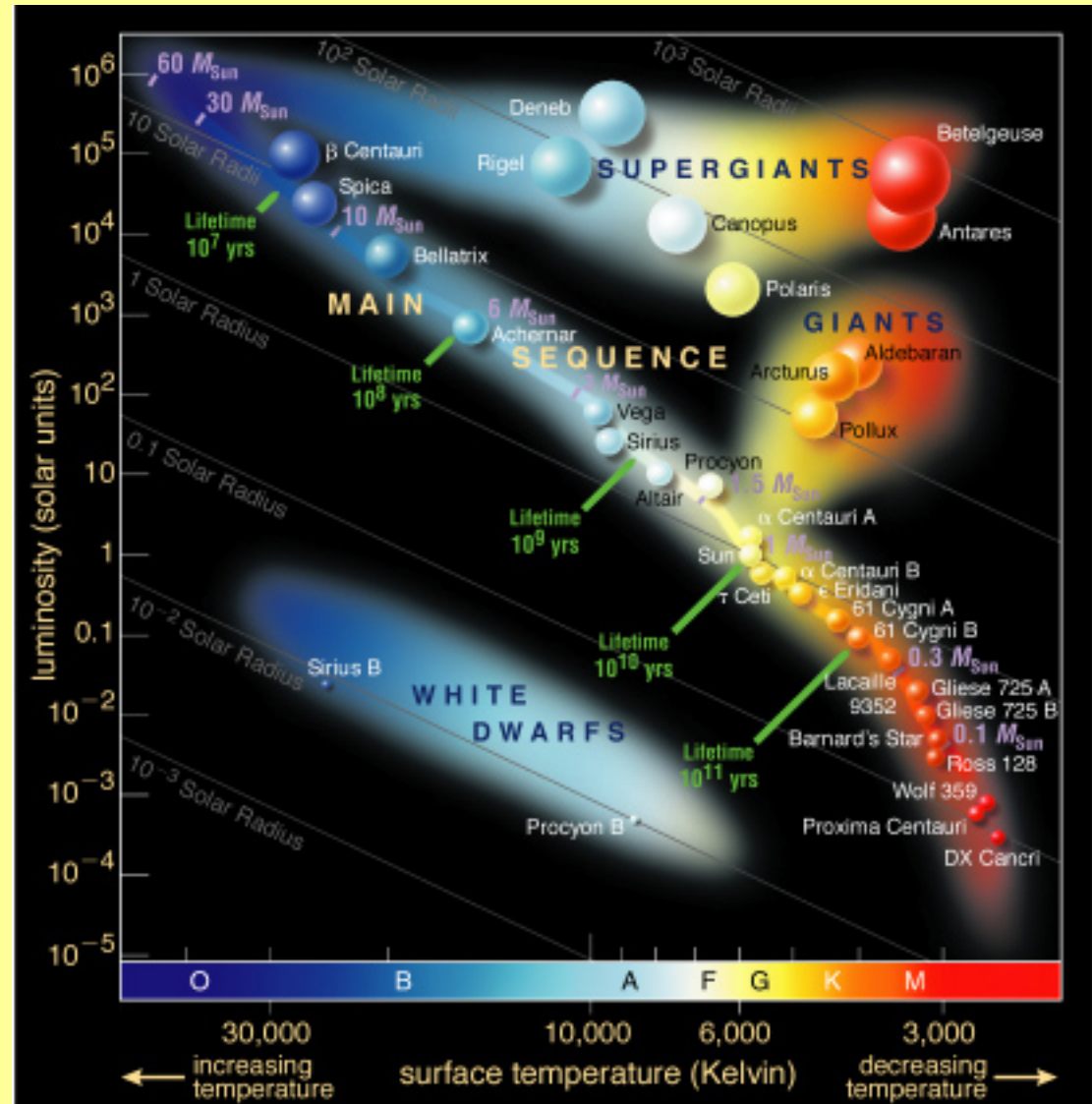
Sol		-26.72	4.8	G2V
<u>Sirius</u> Alpha <u>CMa</u>	8.6	-1.46	1.4	A1Vm
<u>Canopus</u> Alpha <u>Car</u>	74	-0.72	-2.5	A9II
<u>Rigel</u> <u>Kentaurus</u> Alpha <u>Cen</u>	4.3	-0.27	4.4	G2V + K1V
<u>Arcturus</u> Alpha <u>Boo</u>	34	-0.04	0.2	K1.5IIIp
<u>Vega</u> Alpha <u>Lyr</u>	25	0.03	0.6	A0Va
<u>Capella</u> Alpha <u>Aur</u>	41	0.08	0.4	G6III + G2III
<u>Rigel</u> Beta <u>Ori</u>	1400	0.12	-8.1	B81ae
<u>Procyon</u> Alpha <u>CMi</u>	11.4	0.38	2.6	F5IV-V
<u>Achernar</u> Alpha <u>Eri</u>	69	0.46	-1.3	B3Vnp
<u>Betelgeuse</u> Alpha <u>Ori</u>	1400	0.50v	-7.2	M2Iab
<u>Hadar</u> Beta <u>Cen</u>	320	0.61v	-4.4	B1III
<u>Acrux</u> Alpha <u>Cru</u>	510	0.76	-4.6	B0.5Iv + B1Vn
<u>Altair</u> Alpha <u>Aql</u>	16	0.77	2.3	A7Vn
<u>Aldebaran</u> Alpha <u>Tau</u>	60	0.85v	-0.3	K5III
<u>Antares</u> Alpha <u>Sco</u>	520	0.96v	-5.2	M1.5Iab
<u>Spica</u> Alpha <u>Vir</u>	220	0.98v	-3.2	B1V
<u>Pollux</u> Beta <u>Gem</u>	40	1.14	0.7	K0IIIb
<u>Fomalhaut</u> Alpha <u>PsA</u>	22	1.16	2.0	A3Va
<u>Becrux</u> Beta <u>Cru</u>	460	1.25v	-4.7	B0.5III
<u>Deneb</u> Alpha <u>Cyg</u>	1500	1.25	-7.2	A2Ia
<u>Regulus</u> Alpha <u>Leo</u>	69	1.35	-0.3	B7Vn
<u>Adhara</u> Epsilon <u>CMa</u>	570	1.50	-4.8	B2II
<u>Castor</u> Alpha <u>Gem</u>	49	1.57	0.5	A1V + A2V

magnitud \leftrightarrow brillantor

color \leftrightarrow temperatura

Estrelles per a tots els gustos

- ☞ Estrelles grans i calentes
- ☞ Estrelles grans, però fredes
- ☞ Estrelles petites i fredes
- ☞ Estrelles petites, però calentes

Estrelles, galàxies i cosmologia

1. Les estrelles

- Observacions: brillantor, colors
- Què són ? Per què brillen ?
- Formació, evolució

Els objectes calents brillen !

Llum = Energia

Calor=Energia

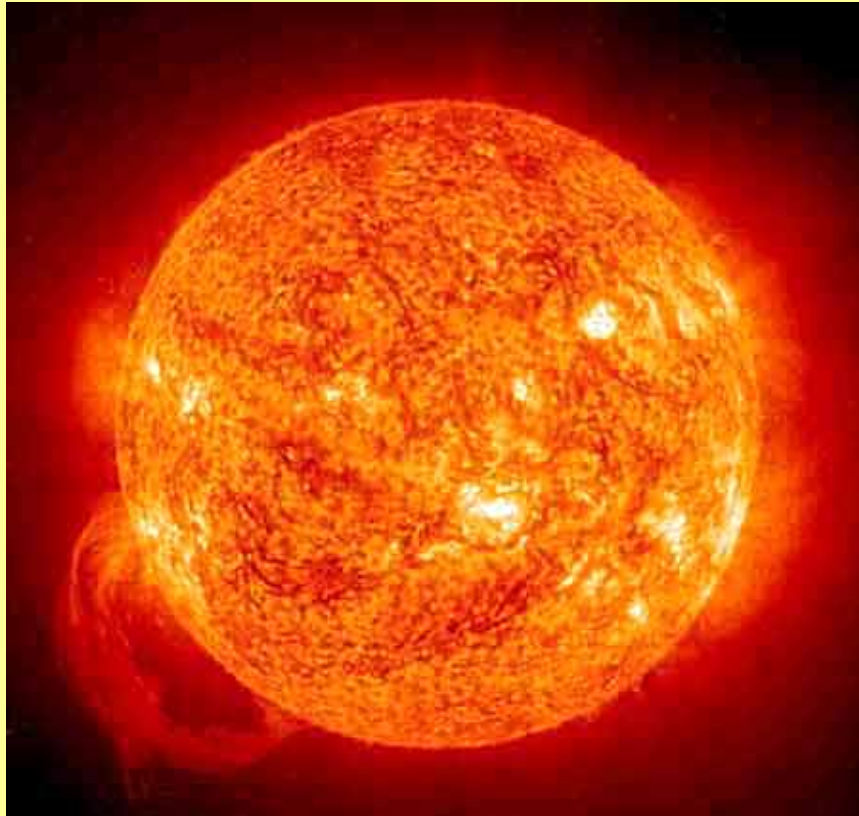
Bombeta
d'incandescència

Metalls a altes temperatures

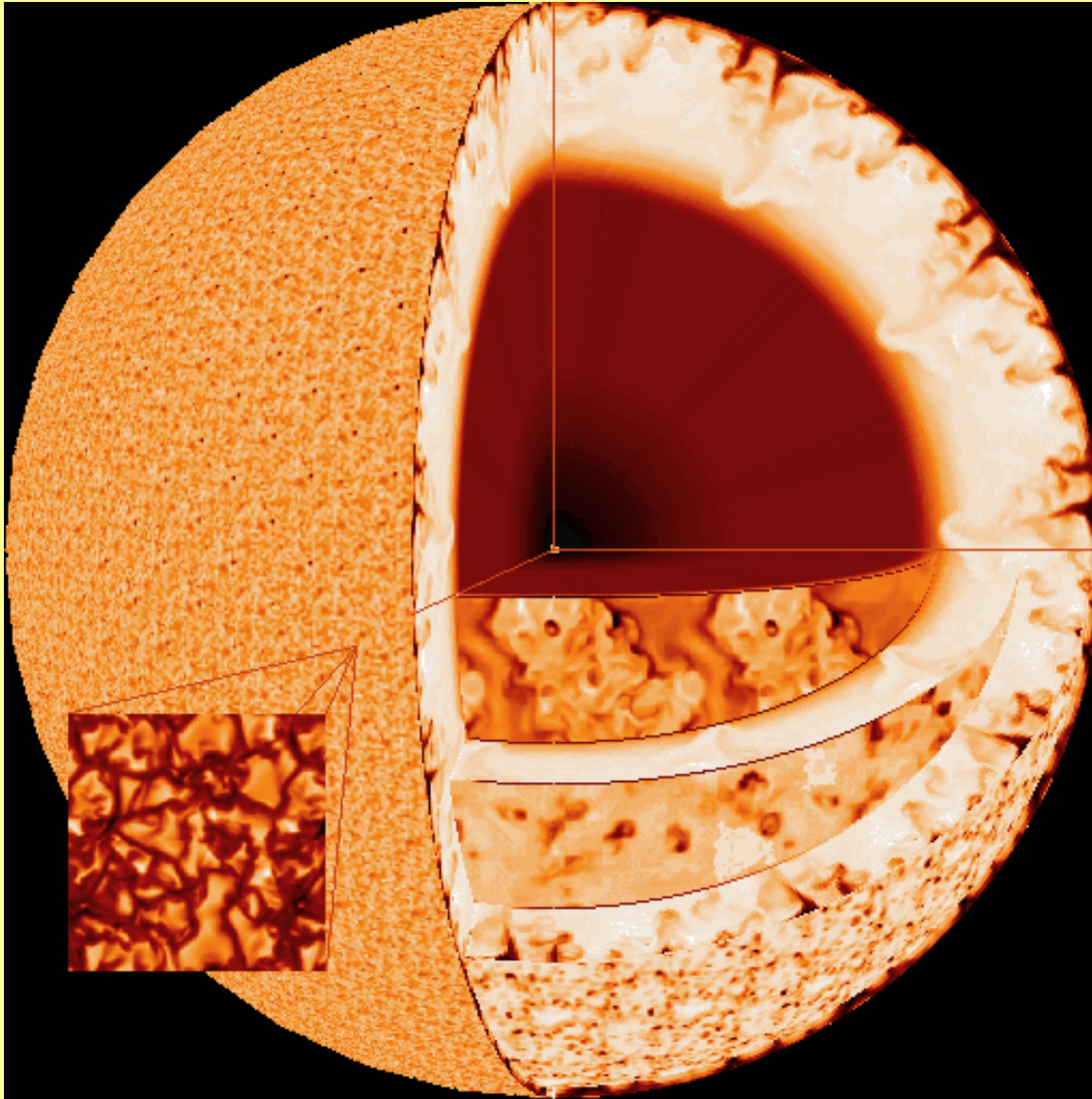
TENEN TEMPERATURES
MOLT ALTES!

NUCLI: 15 milions de °C

SUPERFÍCIE: 3000 - 30000 °C

Aquestes temperatures tan enormes són l'autèntica
ànima de les estrelles, la raó de la producció de la seva
llum

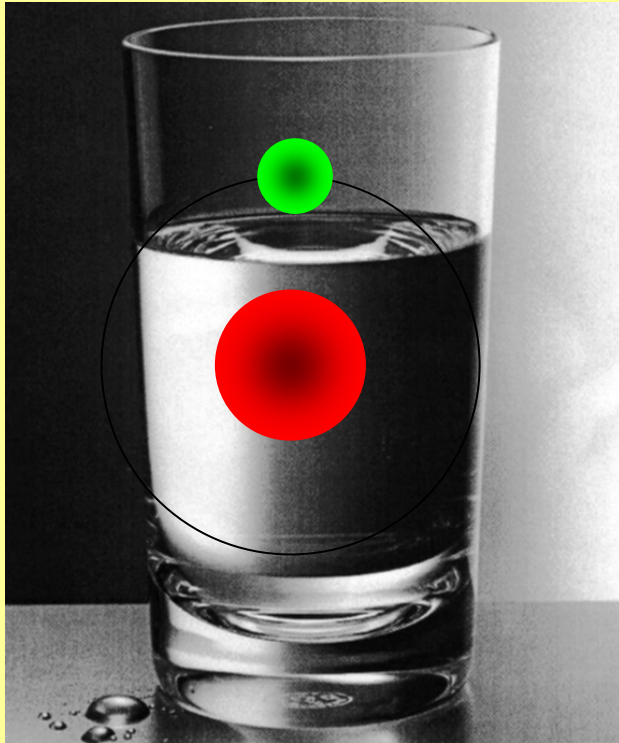
Enormes esferes de gas

Estructura en capes (com una ceba)

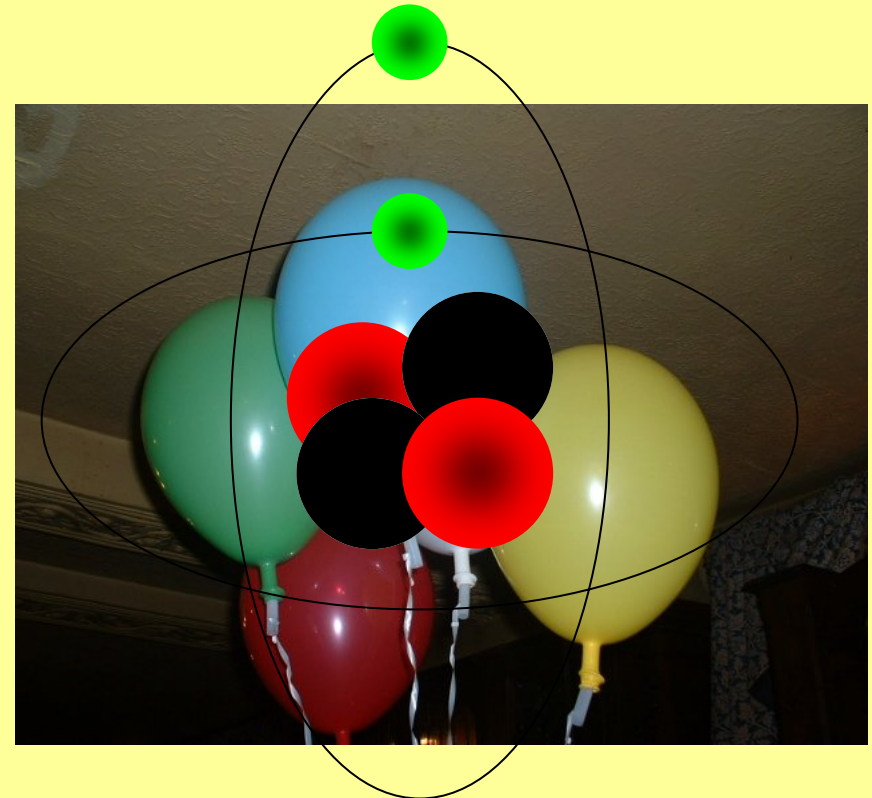
Canvia densitat, temperatura, pressió, composició

L'energia NOMÉS es genera al nucli

Dos elements principals

Hidrogen (~75%)

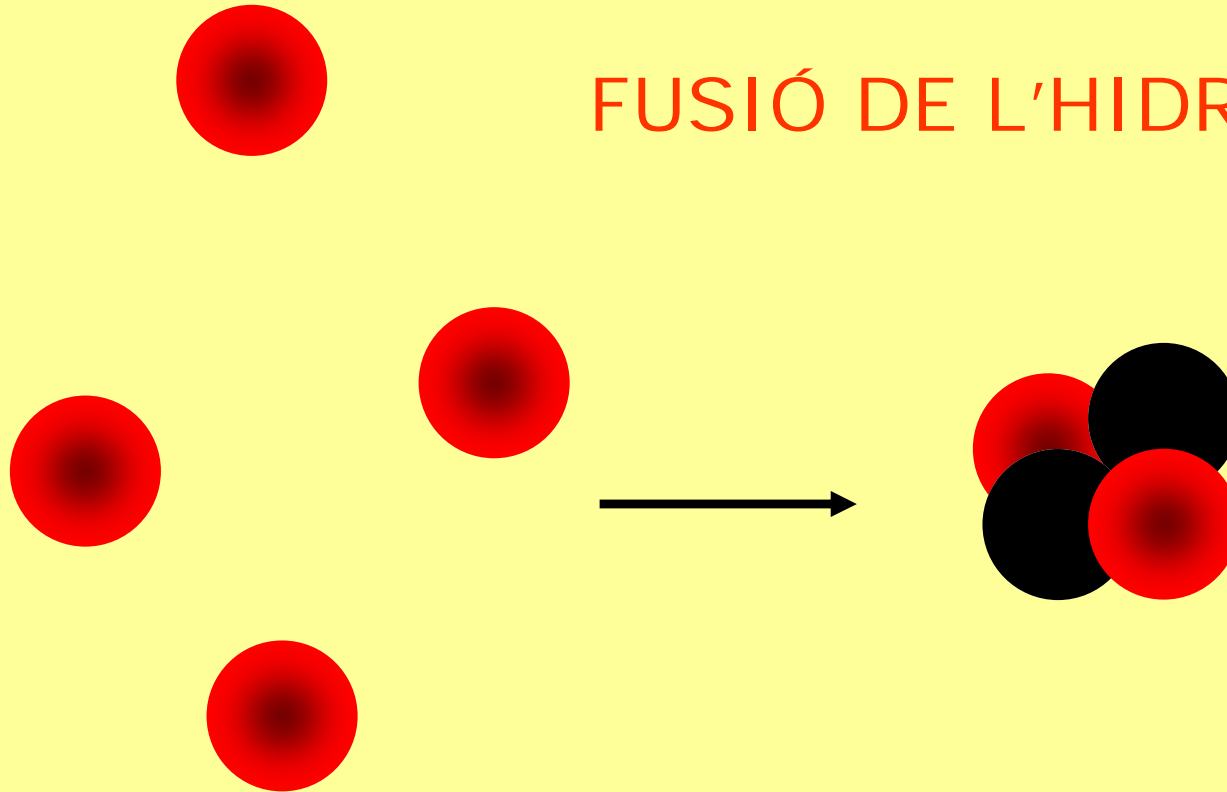

Heli (~23%)

Altres (~2%)

Dos elements principals

FUSIÓ DE L'HIDROGEN

Hidrogen (~75%) ↓

Heli (~23%) ↑

Altres (~2%)

Fusió de l'hidrogen:

és una reacció química

- No és energia gravitatòria

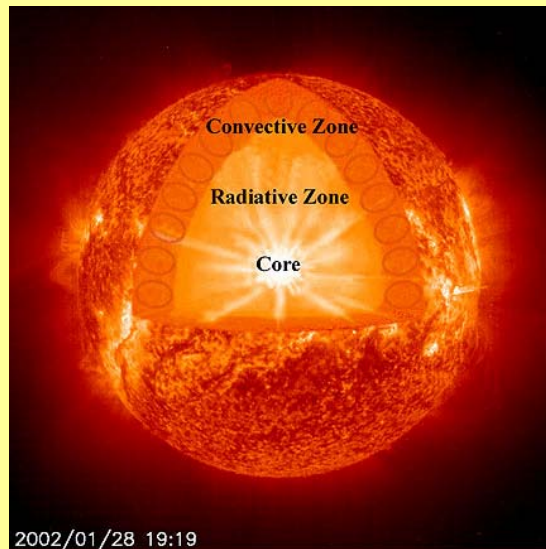
- És una reacció tèrmica nuclear

Es poden produir per les altes temperatures:

només al nucli són prou altes

L'energia produïda per mitjà de reaccions termonuclears als nuclis de les estrelles conserva la temperatura del nucli i es transmet cap a les capes externes:

i acaba sortint per la superfície ...

...en un viatge que pot durar fins a 1 milió d'anys !!

Estrelles, galàxies i cosmologia

1. Les estrelles

- Observacions: brillantor, colors
- Què són ? Per què brillen ?
- Formació, evolució

M103

NGC 869, 884
h+ γ Persei

Pleiades

M45 © Royal Observatory Edinburgh/Anglo-Australian Observatory
Photograph from UK Schmidt plates by David Malin

Nebulosa de l'Angel

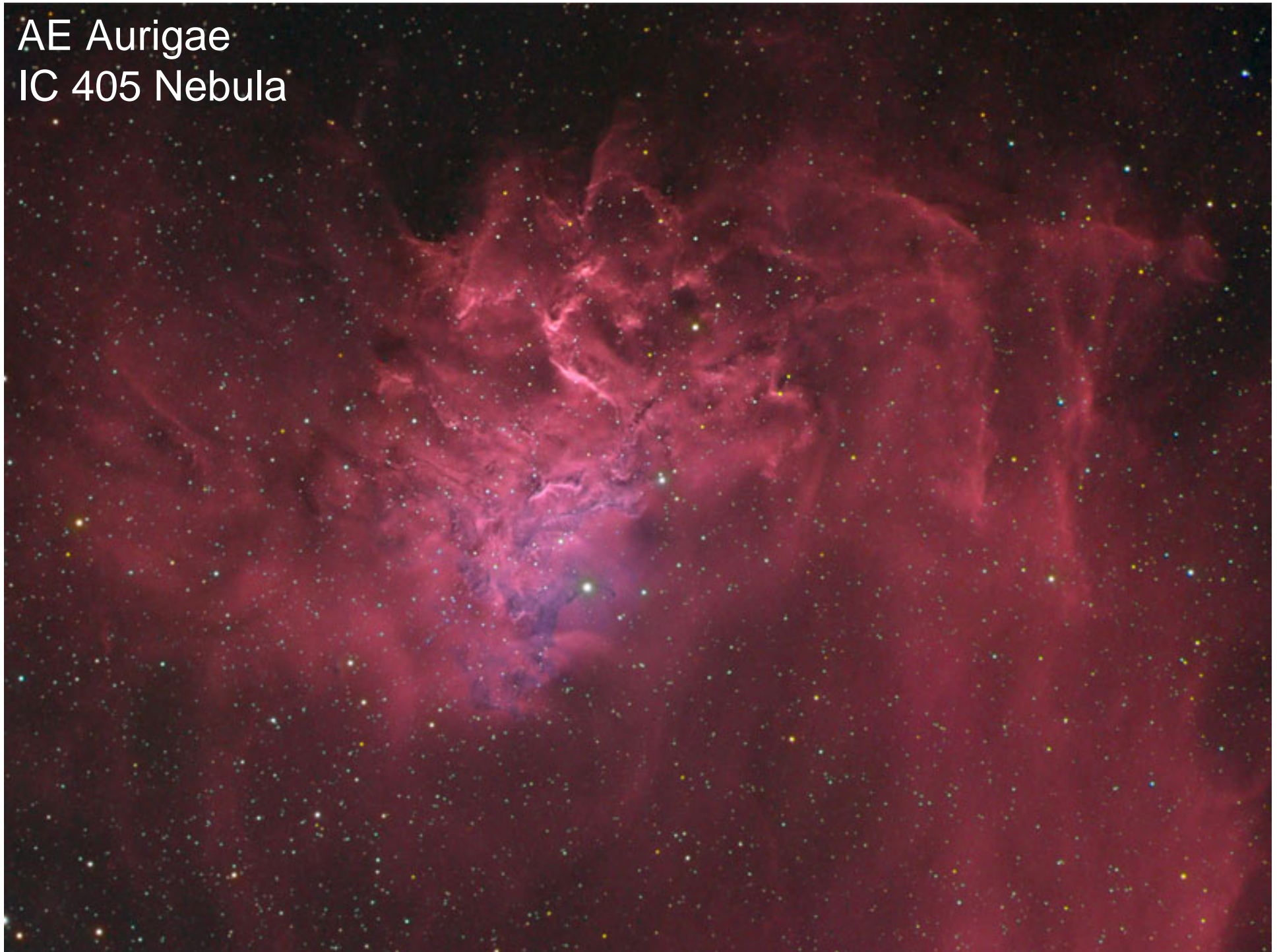
Sharpless 171

Eta Carinae

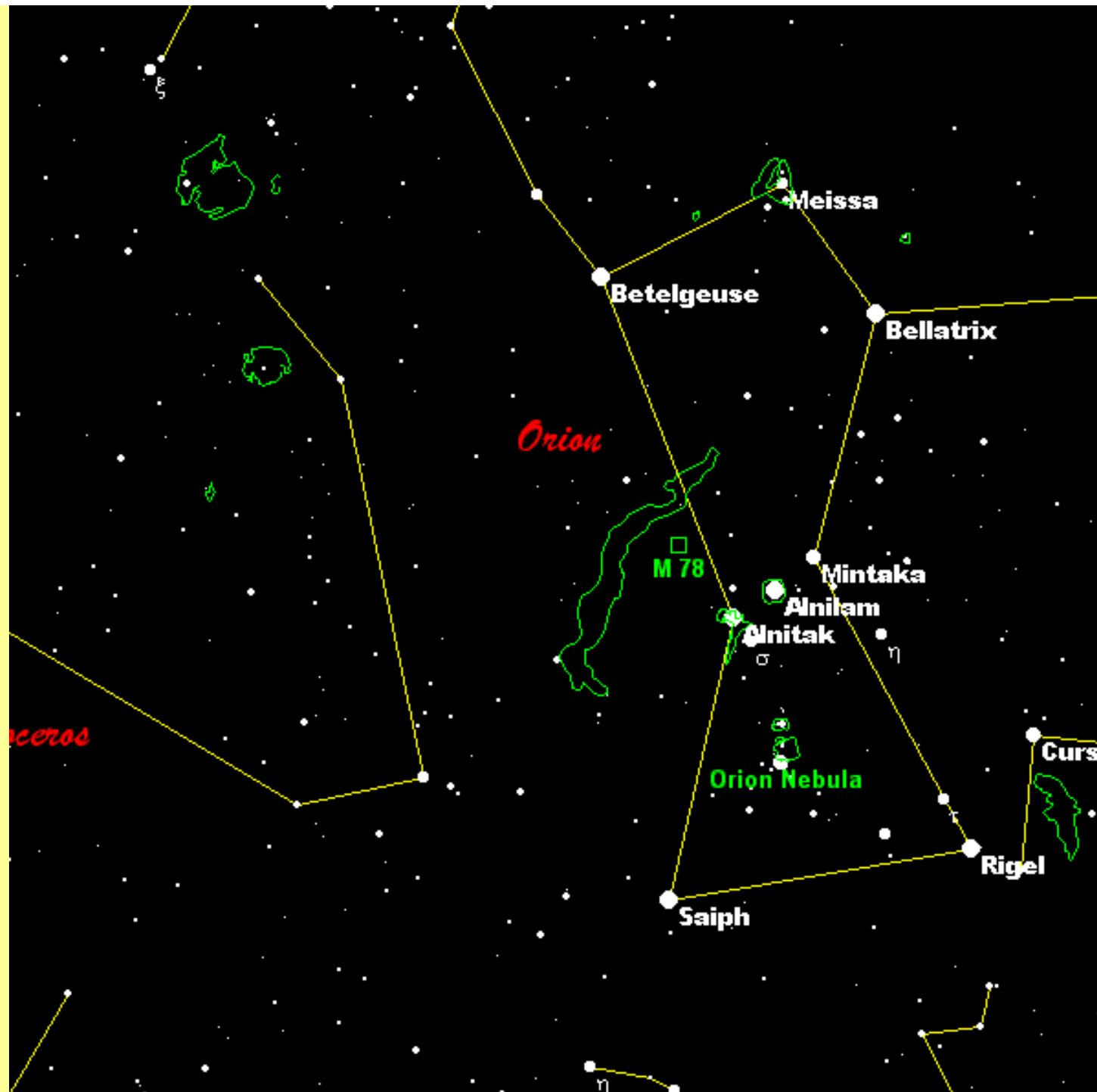

AE Aurigae
IC 405 Nebula

M20, nebulosa Trífida
Reflexió, emissió, absorció

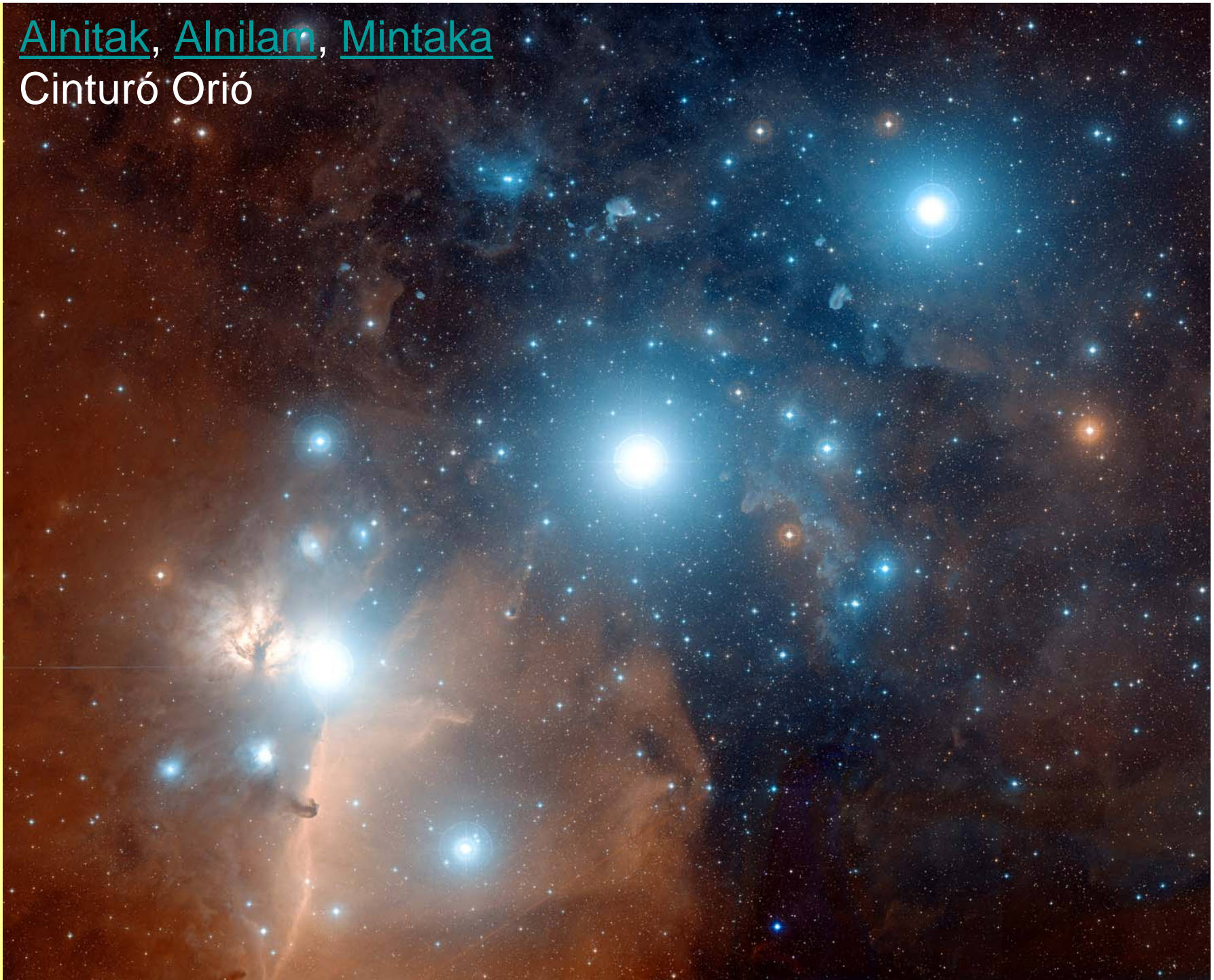

scorpi

Cursa

Alnitak, Alnilam, Mintaka

Cinturó Orió

M42, Nebulosa Orió

M42, Nebulosa Orió

Orion Nebula Mosaic

HST · WFPC2

PRC95-45a · ST ScI OPO · November 20, 1995

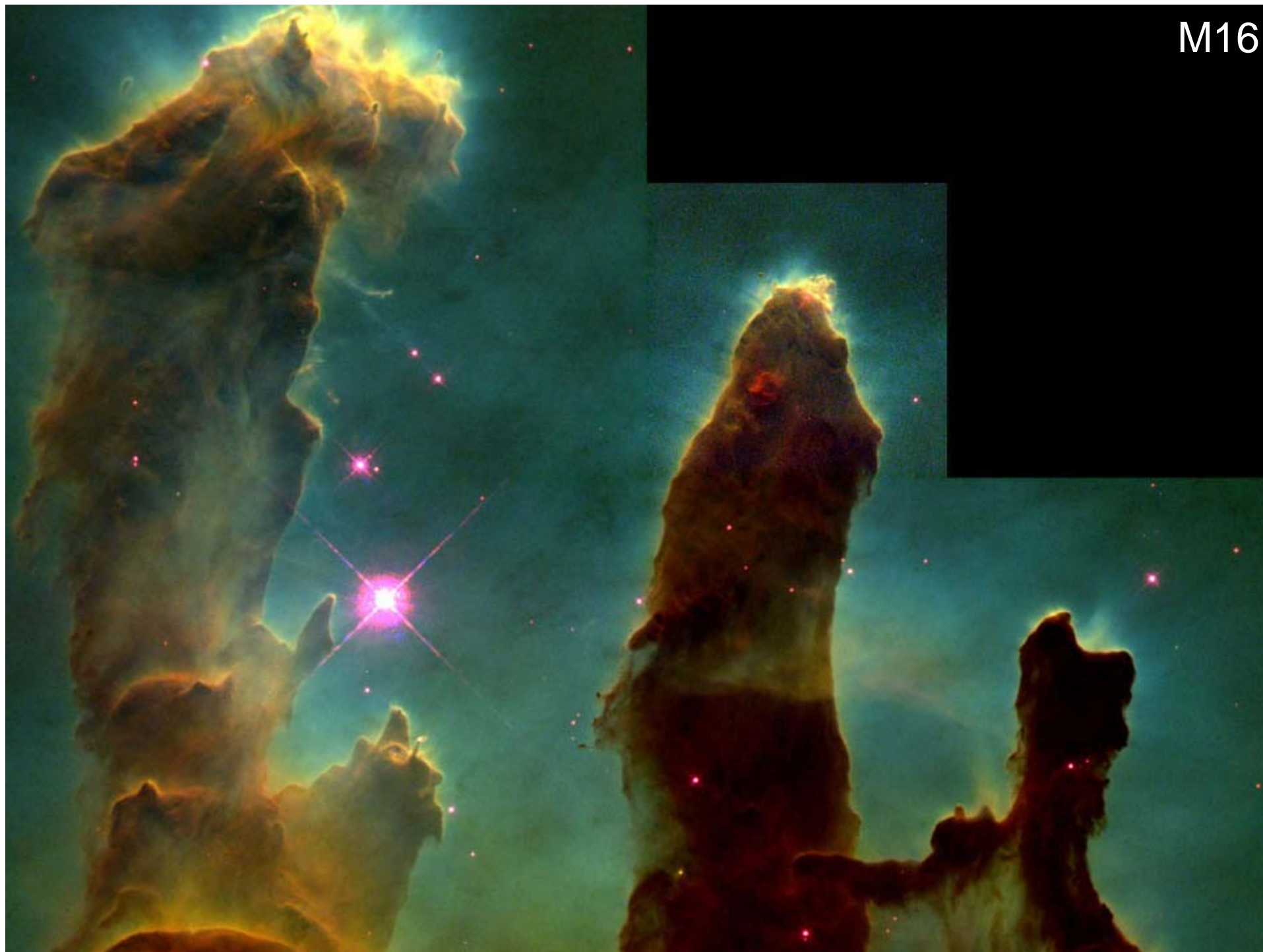
C. R. O'Dell and S. K. Wong (Rice University), NASA

Eagle Nebula
M16

Hubble
Heritage

M16

Star-Birth Clouds · M16

HST · WFPC2

PRC95-44b · ST Sci OPO · November 2, 1995
J. Hester and P. Scowen (AZ State Univ.), NASA

Cone Nebula

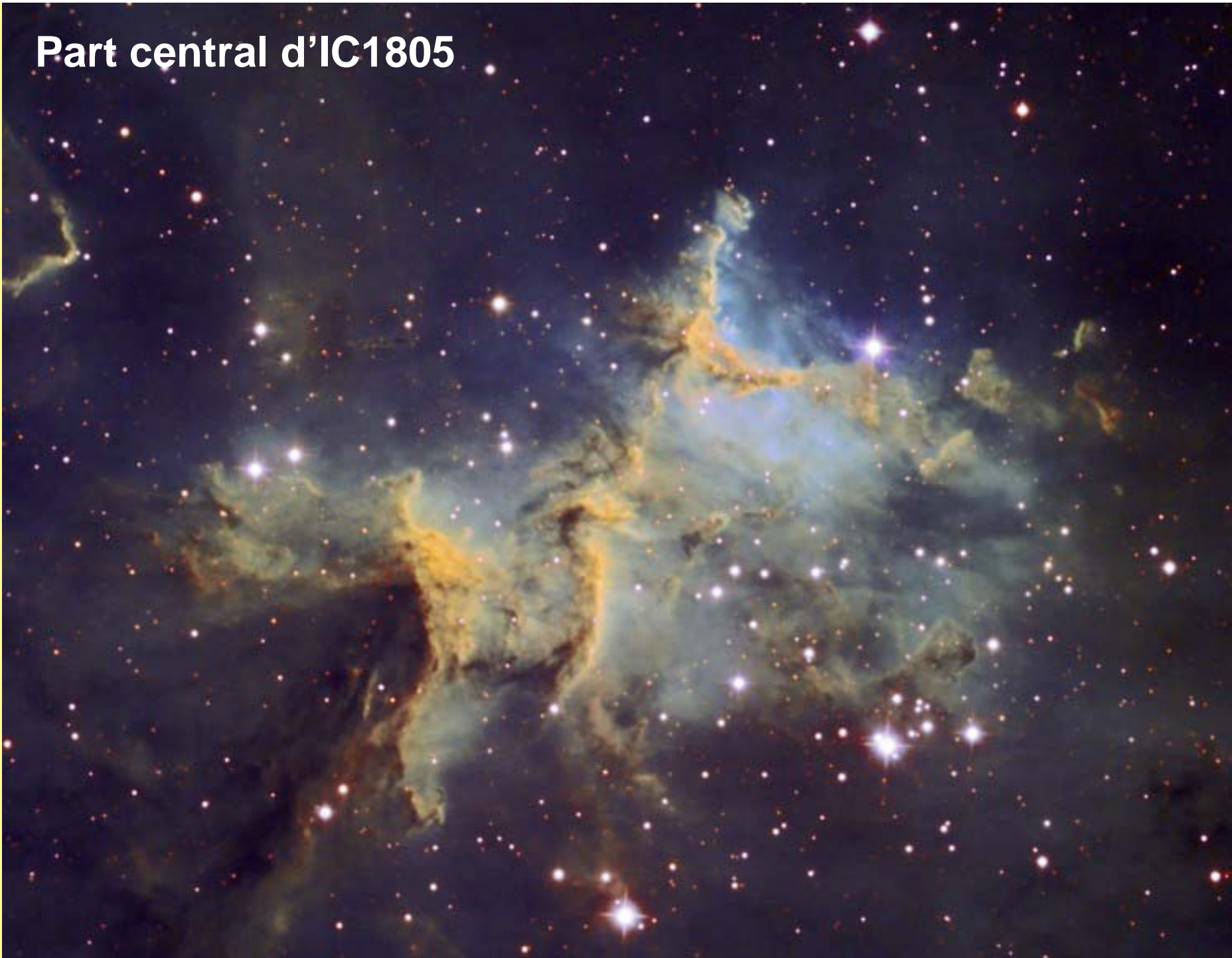
HST • ACS

NASA, H. Ford (JHU), G. Illingworth (UCSC/LO), M. Clampin (STScI),
G. Hartig (STScI), the ACS Science Team and ESA • STScI-PRC02-11b

IC 4628: The Prawn Nebula

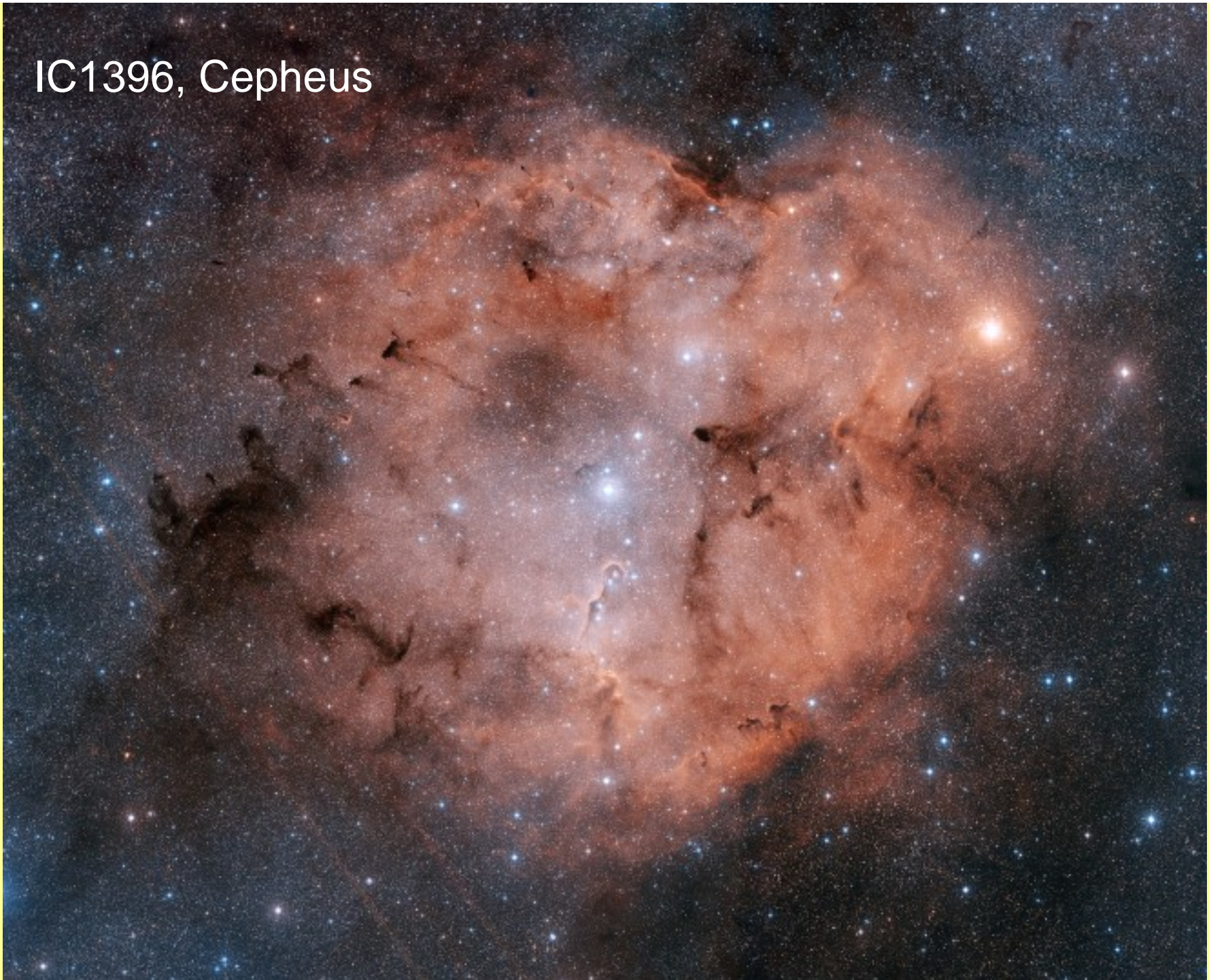

Part central d'IC1805

1. Col·lapse d'enormes núvols de gas molecular fred
2. Fragmentació en protoestrelles
3. Col·lapse gravitatori de les protoestrelles
4. Escalfament i augment densitat

IC1396, Cepheus

6. Vent estel·lar intens

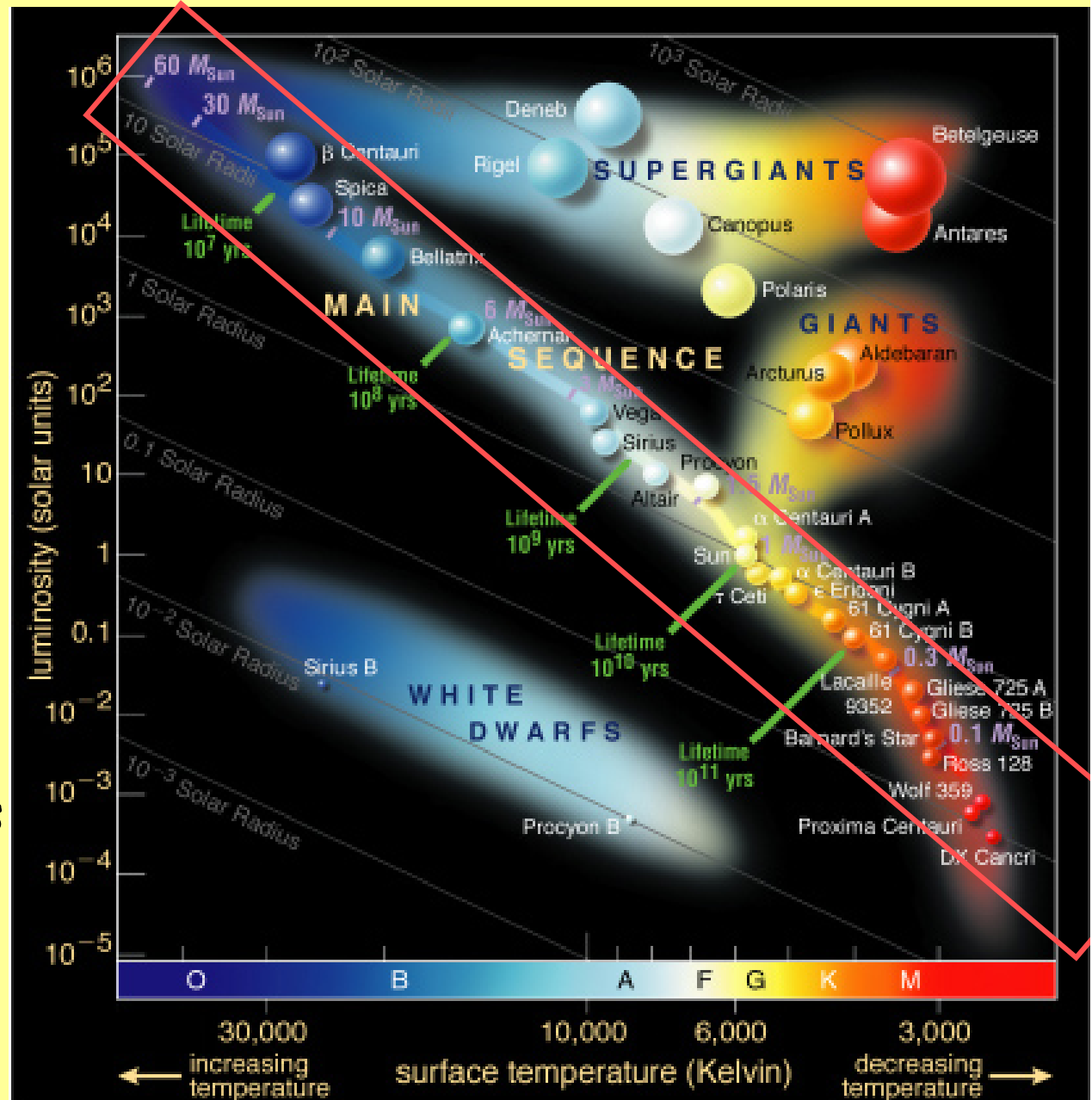
7. Quan la temperatura al nucli és prou elevada → inici fusió de l'hidrogen

8. Ha nascut una estrella !

Més massa → més temperatura → més reaccions per segon → més lluminoses → vida més curta

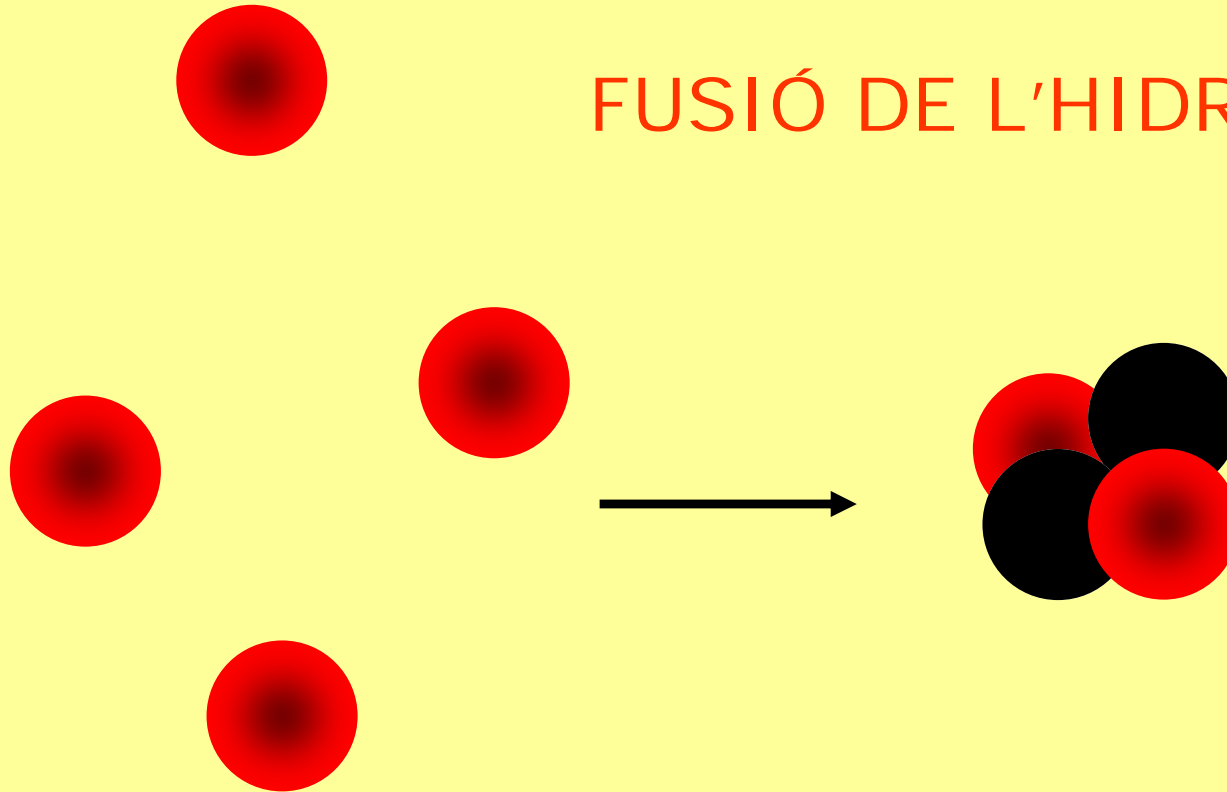
Temperatura alta:
estrelles blaves

Temperatura baixa:
estrelles vermelles

Dos elements principals

FUSIÓ DE L'HIDROGEN

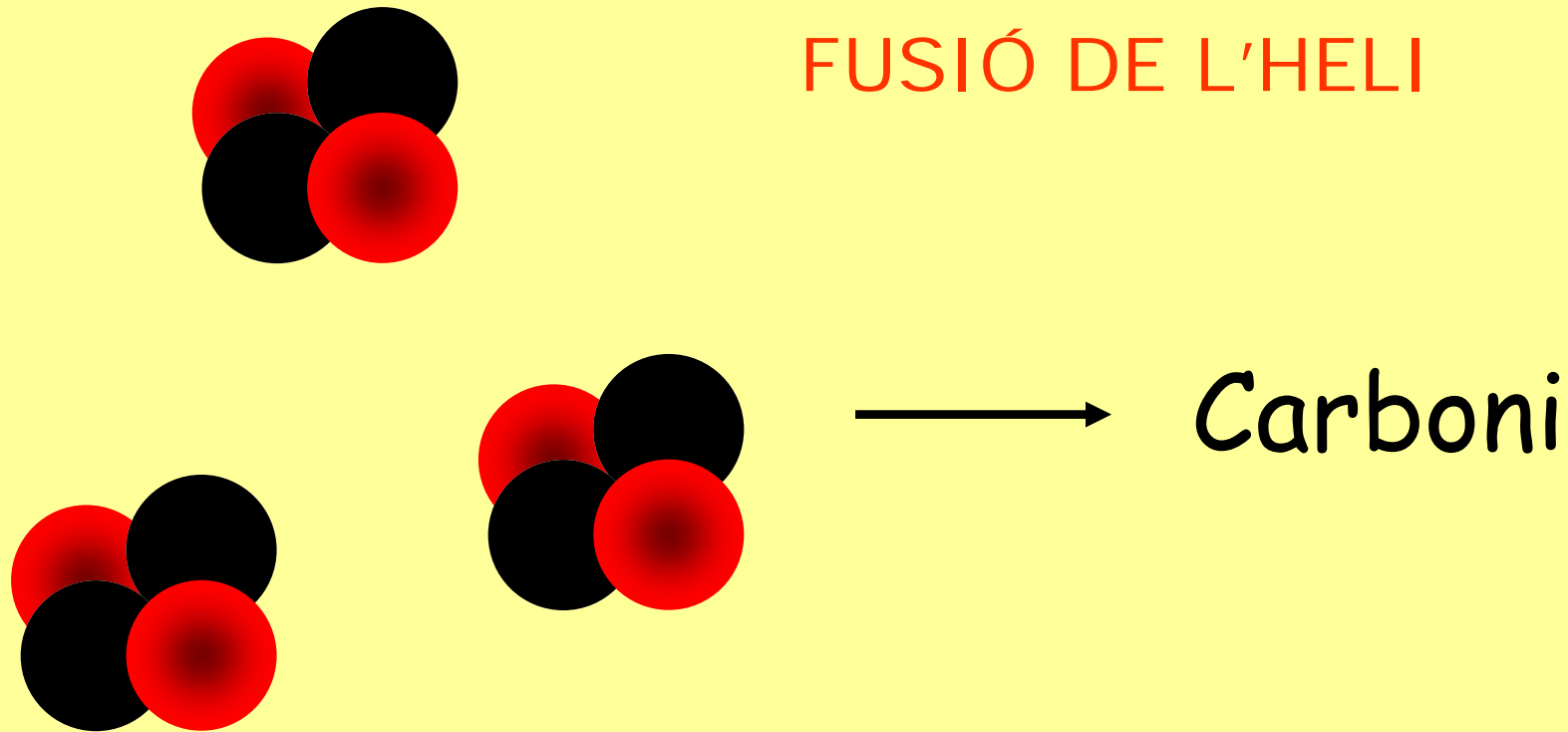
Hidrogen (~75%) ↓

Heli (~23%) ↑

Altres (~2%)

Hidrogen s'ha esgotat al nucli
col·lapse al nucli, augment temperatura

FUSIÓ DE L'HELI

HeLi (~98%)

Carboni

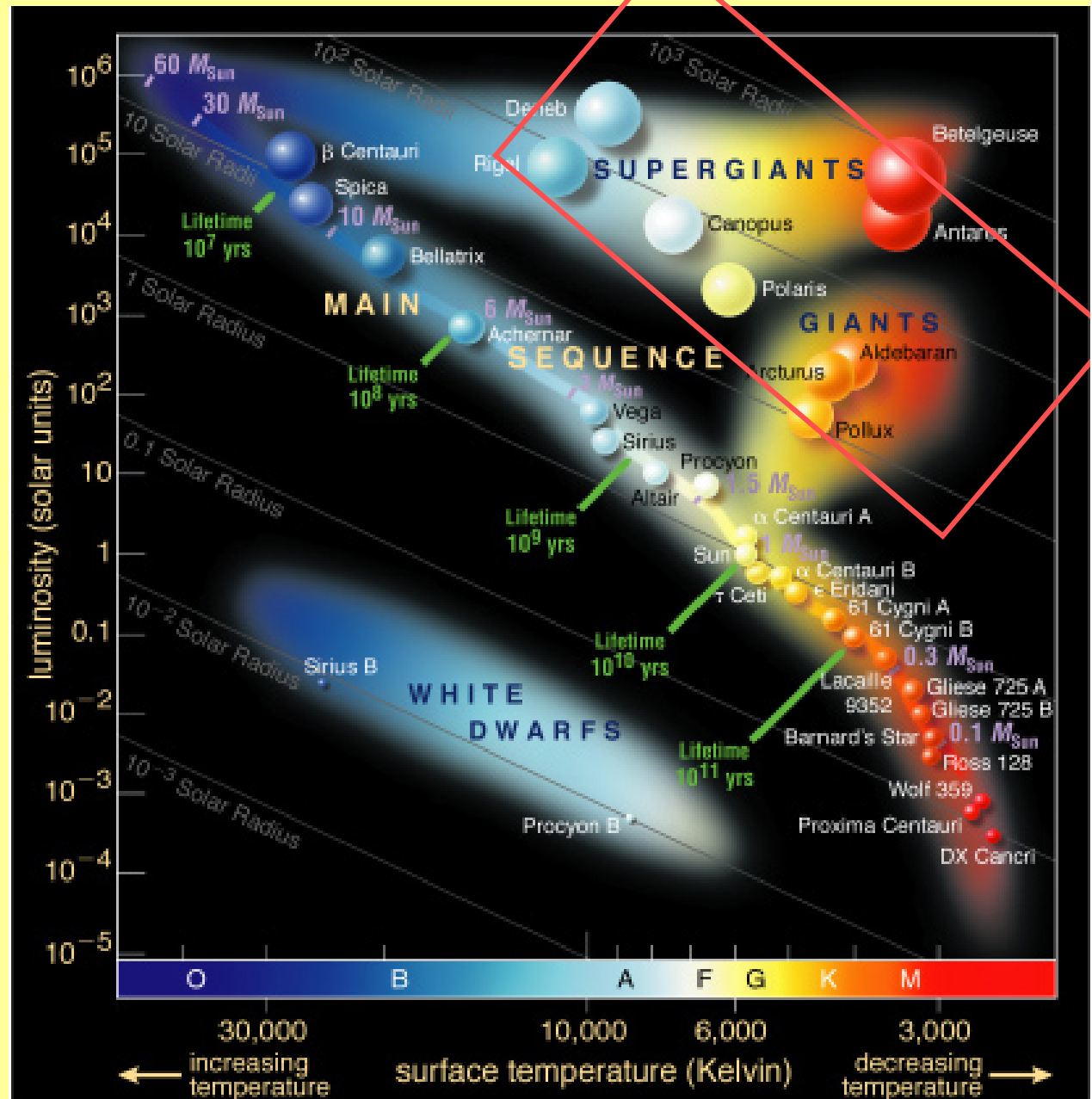

Altres (~2%)

temperatura al nucli 100 milions de graus → etapa més curta

30% de la durada de l'etapa de l'hidrogen

Estrelles gegants vermelles

I quan s'esgota l'heli del nucli ?

- Col·lapse del nucli
- Augment de la temperatura
- Fusió del Carboni

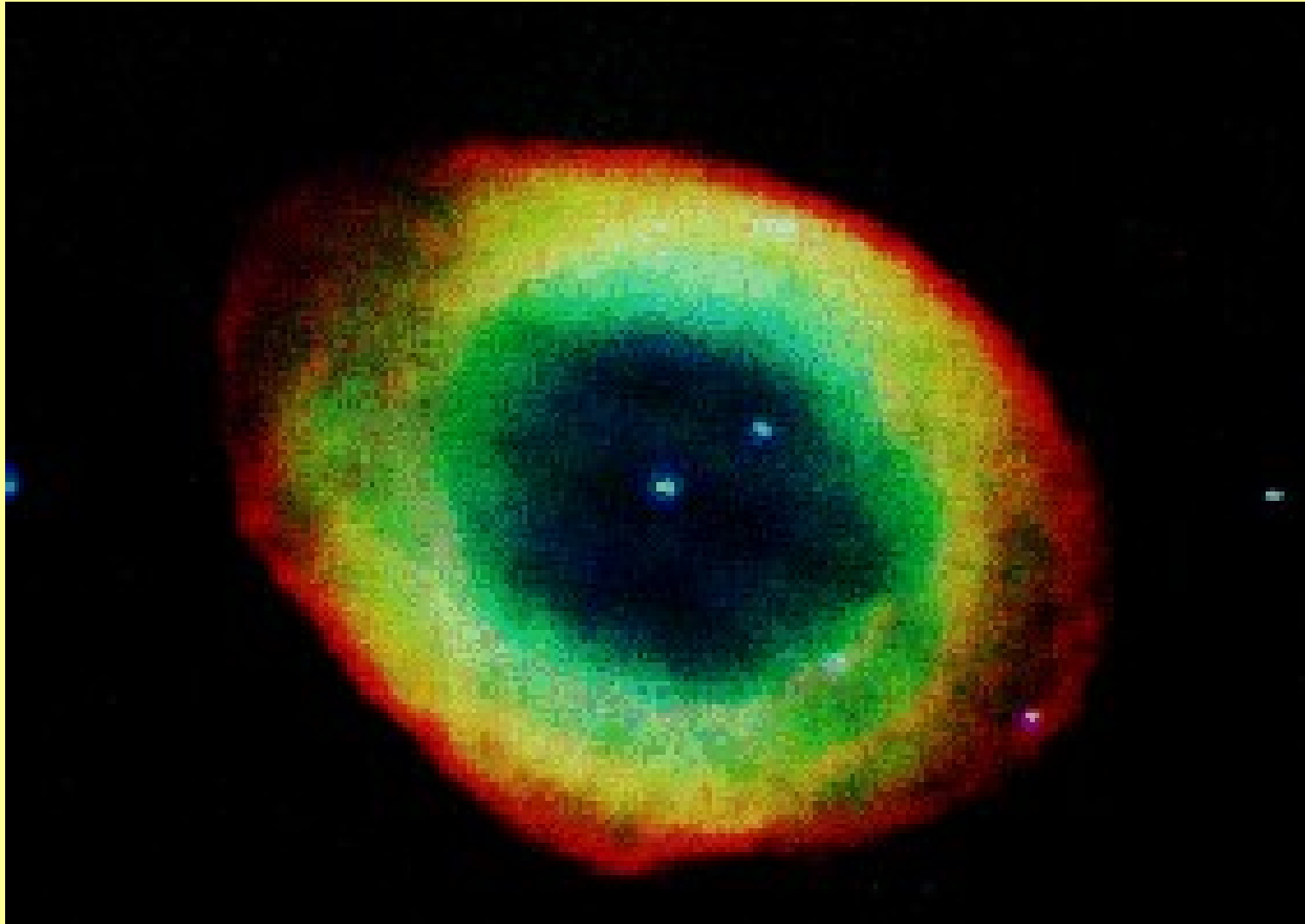
El nombre d'etapes depèn de la massa

Mort de l'estrella

1. Nebulosa planetària (nana blanca)

2. "Explosió de supernova"
(púlsar=estrella de neutrons; forat negre)

M57: Nebulosa de la Lyra

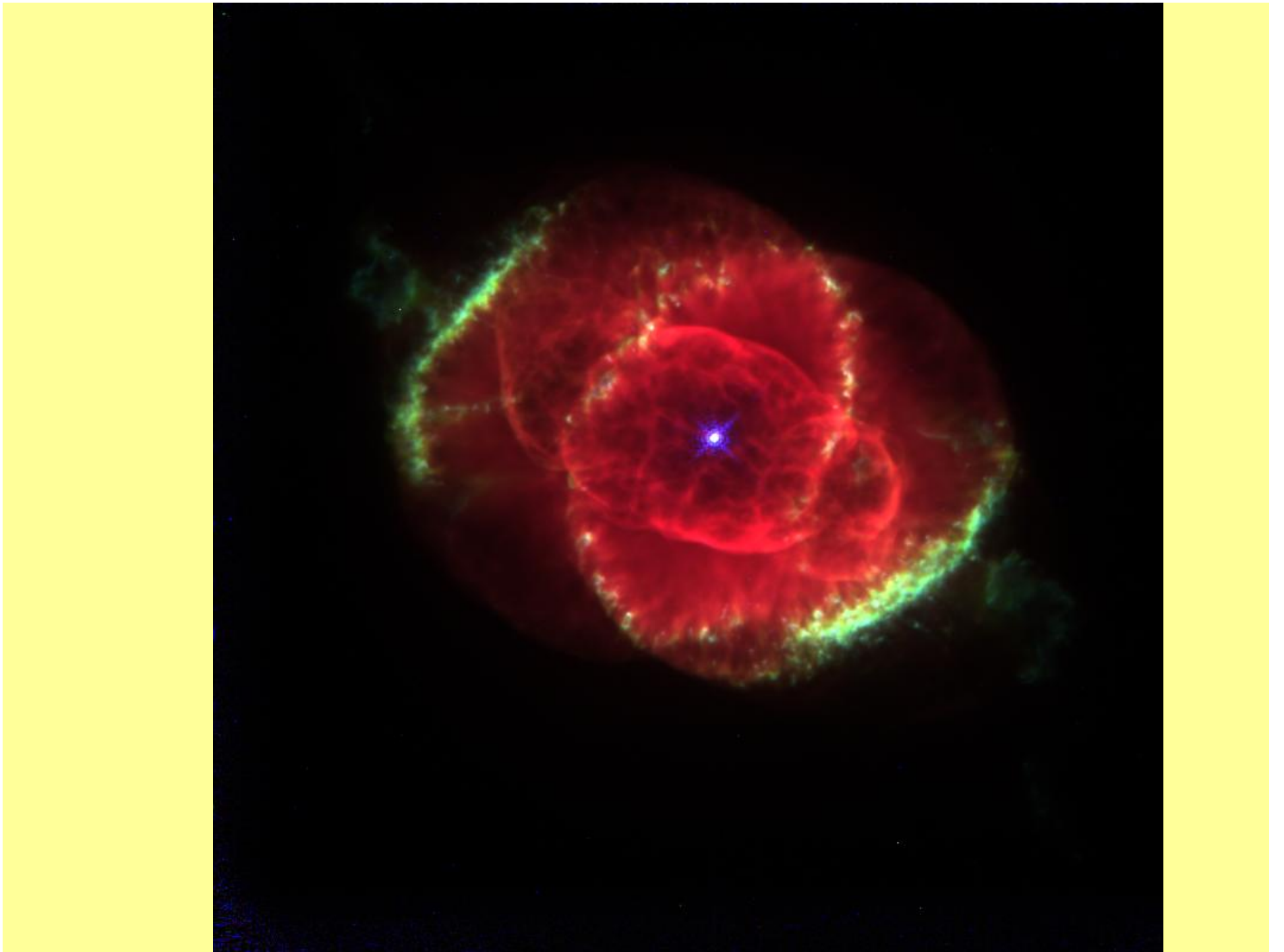
NGC 6543

M27, Nebulosa Dumbbell

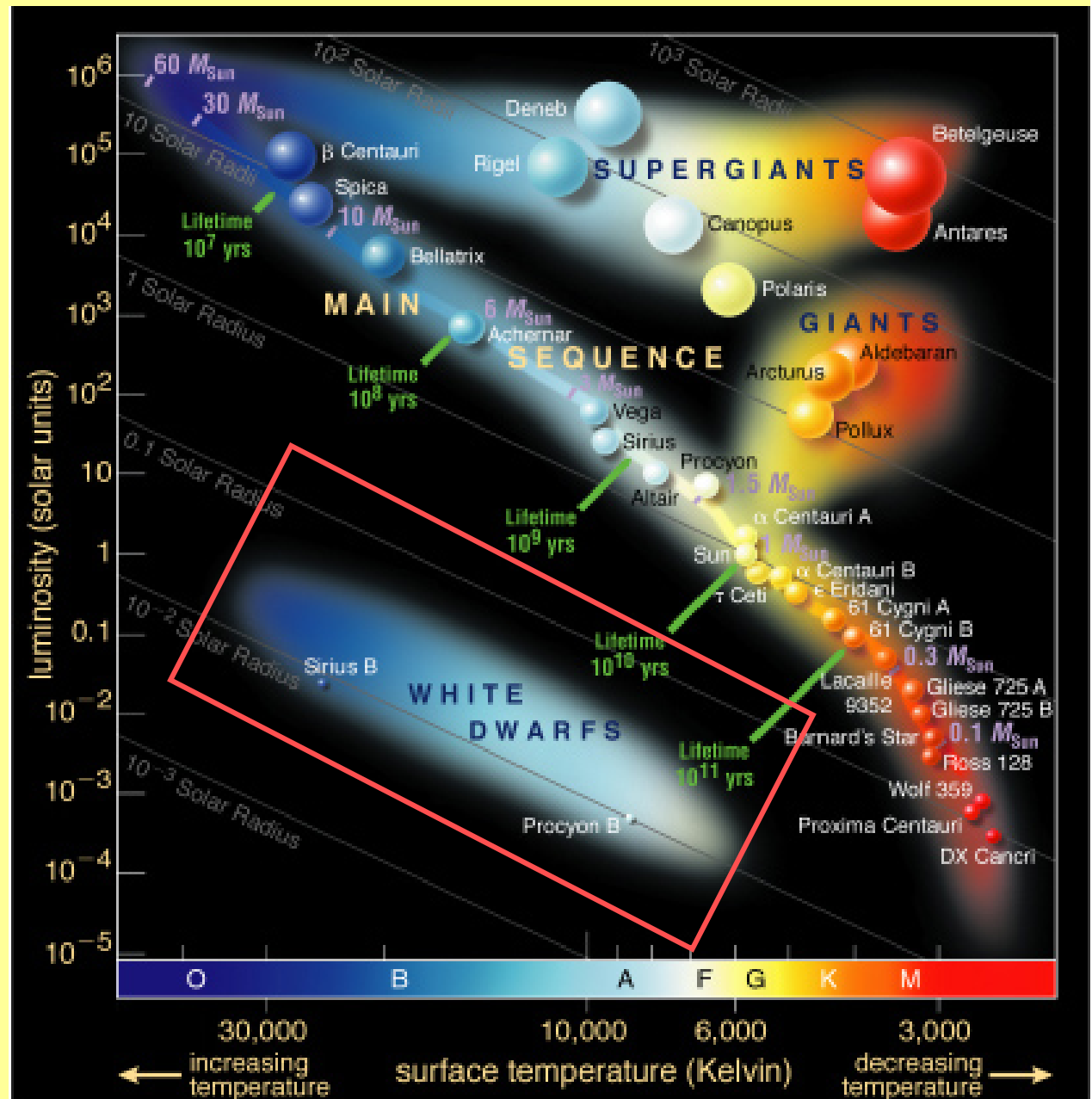

Cadàvers de la majoria d'estrelles

Es refreden lentament

Es van tornant fosques

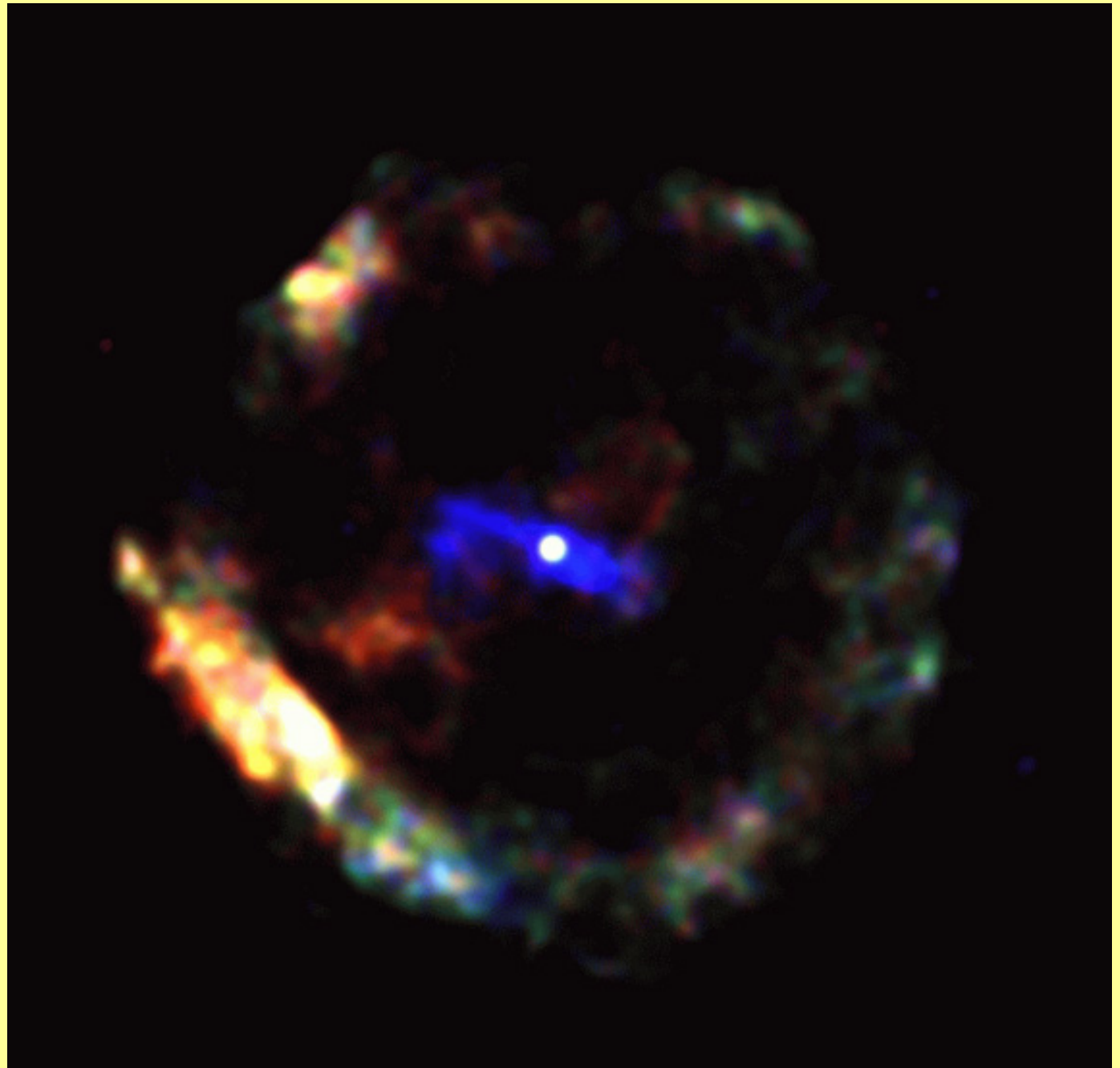
Mort de l'estrella

1. Nebulosa planetària (nana blanca)

2. "Explosió de supernova"
(púlsar=estrella de neutrons; forat negre)

Obs. Chandra

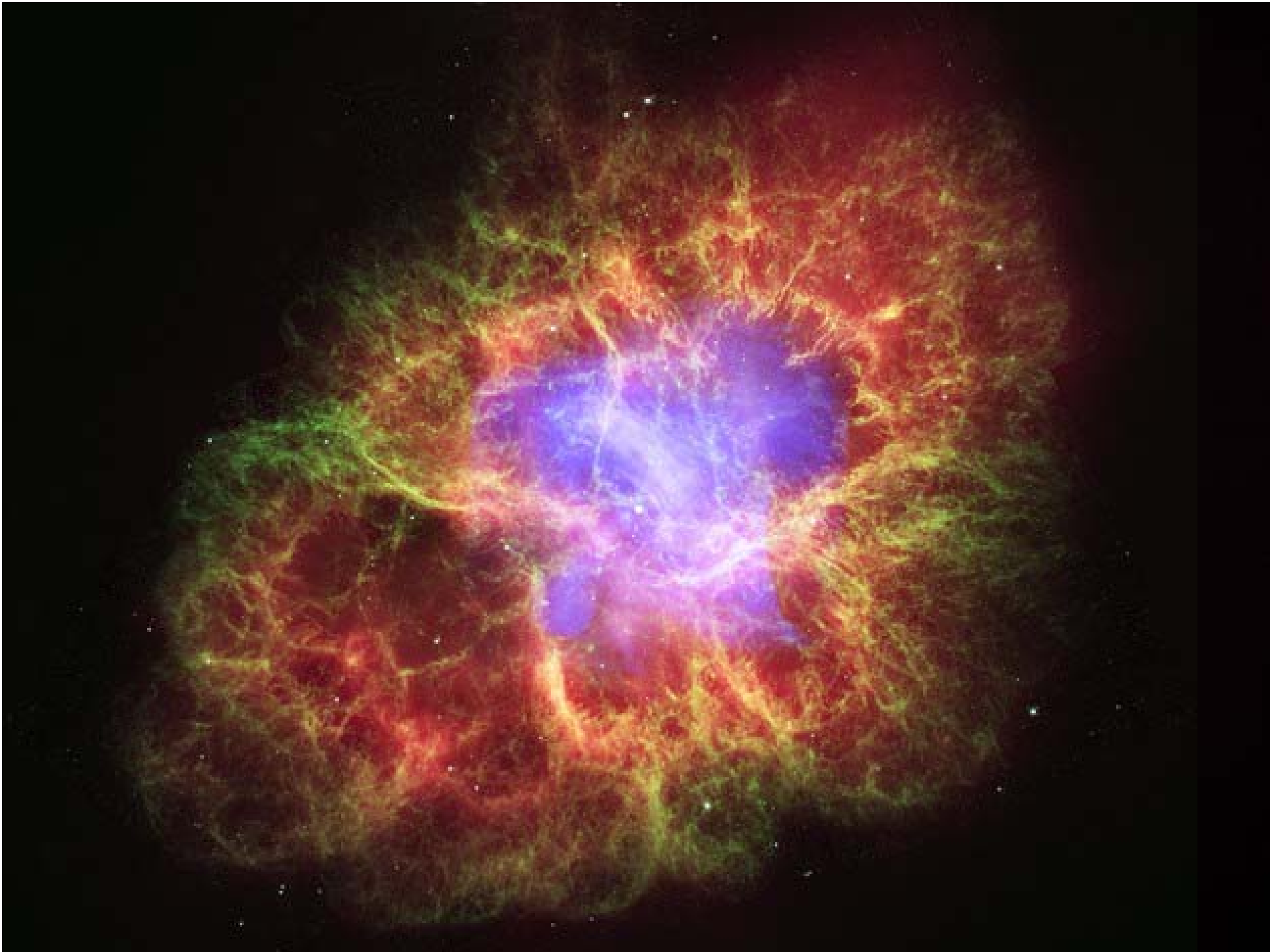
386 d.C.

Nebulosa
del Cranc

1054 d.C.

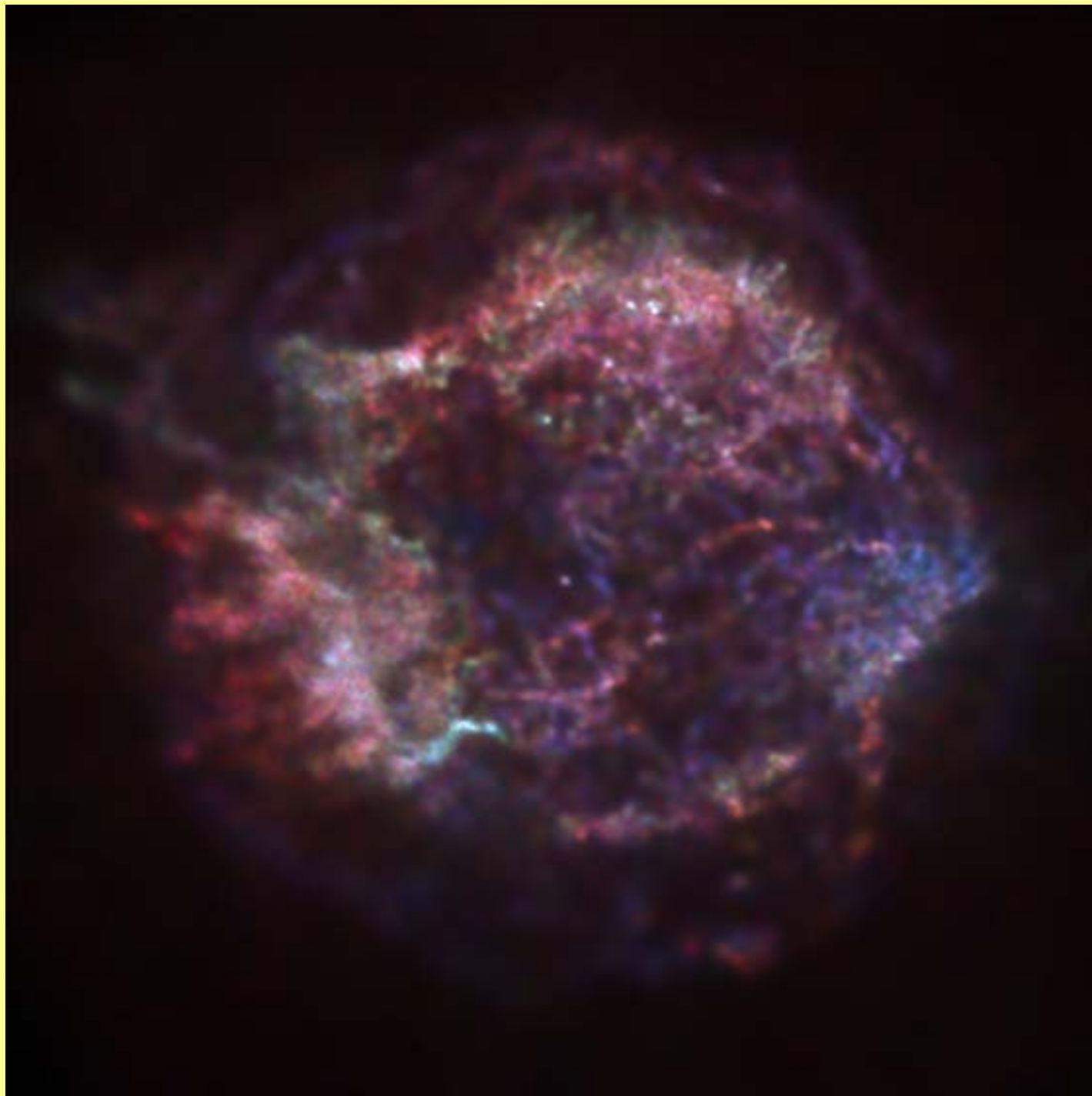

Cas A

Finals
s.XVII

Raigs X

Resum

- Estrelles són esferes de gas
- Molt calentes a l'interior
- Reaccions termonuclears → energia
- Tenen vida limitada
- Neixen, viuen i moren
- Les etapes i la durada depèn de la massa
- La mida, el color, la brillantor canvien